

עיטורי ירושלים

אהבה ושלום

ישיבת 'עטרת ירושלים'

סיון - תמוז תשע"ה | גליון מספר 105

תוכן

5	המחלוקת והשלום הרב שלמה אבינר
11	יציאת מצרים וגאולתנו הרב יהושע צוקרמן
24	שנאת חינם הרב יוסף קלנר
34	סוד הפתח הרב מאיר גולדויכט
47	הגאון הרב אהרון ליכטנשטיין זצ"ל הרב שלמה אבינר

ישיבת עטרת ירושלים

הגיא 51, ירושלים העתיקה, ת"ד 1076 ירושלים 91009
טל' 02-6284101, פקס' 02-6261528 | www.ateret.org.il

עיצוב גרפי: סטודיו מלויף 052-7203050

בחול המועד פסח נערך בישיבת עטרת ירושלים כינוס בנושא 'את אחי
 אנוכי מבקש', חילוקי דעות ולא חילוקי לבבות.
 בירור ערכו של השלום בישראל מחד ומאידיך, האחריות לביור דעות
 ועמדות ישרות כחלק בלתי נפרד מבניינה של החברה.
 הבנת היחס הנכון בין השלום למחלוקות שהן לשם שמים, מביא את
 החברה הישראלית לשלמותה האמיתית.

בחוברת שלפנינו שיכתוב ועריכה של חלק מהשיעורים שניתנו בכנס זה.

מוסרי השיעורים לא עברו על הדברים, ומלוא האחריות על המערכת בלבד.

חוברת זו מוקדשת לעילוי נשמת

הרב אהרון ליכטנשטיין זצ"ל

ת . נ . צ . ב . ה

צרפנו לחוברת דברים על גדולת אישיותו ופועלו מתוך הספדו
 של הרב שלמה אבינר שנאמר בישיבתינו ביום פטירתו

המחלוקת והשלום

הרב שלמה אבינר

מחלוקת לשם שמים

בפרקי אבות מובא (ה יז): "איזו היא מחלוקת שהיא לשם שמים? זו מחלוקת הלל ושמאי". עניין זה שמחלוקתם הייתה לשם שמים, מובא בגמרא יבמות (יג ע"א), שהיו משאילים כלים זה לזה והיו מתחתנים זה עם זה. כלומר, הם היו חברים וידידים. הלל ושמאי עצמם היו חברותא, למדו יחד, וכדי ללמוד עם חברותא צריך ידידות. חברותא זה לא סתם רב אוניברסיטאי, זה חבר. בית הלל ובית שמאי היו משאילים כלים זה לזה, אף שיתכן שהיו חלוקים בכשרות, למשל שאלו אוכלים קטניות ואלו לא, וכן היו מתחתנים אלו עם אלו, ולא אמרו "הבת שלי תתחתן עם אחד כזה?", "מה, הבת שלי, טוניסאית, תתחתן עם מרוקאי? זה יותר גרוע מאשכנזי".

בספר 'יערות דבש' של רבי יהונתן אייבשיץ, הוא אומר דבר חריף – איזו מחלוקת לשם שמים? מחלוקת הלל ושמאי, אין מחלוקת אחרת. כל מי שטוען שמחלוקתו לשם שמים הוא סתם מספר סיפורים. אף על פי כן, במקום אחר באותו ספר הוא מוכן לקבל שיש מחלוקת לשם שמים. אצל החרדים יש בדיחה: מה בין הישיבה הזו לישיבה אחרת? בישיבה זו חושבים שכל מחלוקת היא לשם שמים ובישיבה השנייה יודעים שזה לא לשם שמים. לכן, בישיבה הראשונה ממשיכים עד מוות, ובישיבה השנייה מפסיקים מיד את המחלוקת.

כמובן, יכולים להיות חלוקים ולהישאר ידידים. הרי אין כמעט עמוד בגמרא שאין בו מחלוקת בין אב"י לרבא, והם היו חברותא! חברים טובים!

מחלוקת לשם שמים אינה המצאה של בית הלל ובית שמאי, זה פסוק בזכריה (ח יט): "האמת והשלום אהבו". כלומר, צריך להיזהר משתי נקודות קיצון: האחת, שבשם האמת יוצאים למלחמת חורמה ושורפים את הכול, והשנייה, שכיוון שגדול השלום אפשר לבטל את האמת, ולהתעסק רק בהשכנת שלום. אלו שתי נקודות קיצון הפוכות וזה מה שנקרא 'הכשל הלוגי של שלילת האמצע', חשיבה רק בשחור לבן, אי הבנה שיש פתרונות ביניים, פתרונות מורכבים. הגמרא היא הספר של הפתרונות המורכבים, איך עושים הרכבה של אמת ושלום.

לימוד זכות

עוד אומר הנביא זכריה (ח יז): "ואיש את רעת רעהו אל תחשבו בלבבכם". לא רק לא לעשות רע ולא לדבר רע, אלא גם לא לחשוב רע. זה נקרא לימוד זכות. כבר בתורה כתוב על לימוד זכות (ויקרא יט טו): "בצדק תשפוט עמיתך". כלומר, לימוד זכות זה לא לרמות, לשקר, לדמיון או לטייח; לימוד זכות זה צדק, כל הצדק. צריך לראות את התמונה של היריב בשלמותה, כמו שהסביר בעל ה'אמרי אמת' מגור את דברי חז"ל "הוי דן את כל האדם לכף זכות", שאם אתה דן את כל האדם כולו זה יוצא לכף זכות, אך אם אתה נתפס לנקודה מסוימת באדם זה כבר לא ייצא לכף זכות. מן הרב קוק אומר (אורות הקודש ג, עמ' שכו) שגם על אותם המסיתים והמדיחים שעליהם נאמר בתורה "לא תחמול ולא תכסה", צריך לחמול ולכסות. אך כתוב בתורה שאסור?! מסביר מן הרב שהתורה דיברה מבחינת ההלכות המעשיות, אך מצד היחס הנפשי צריך לחמול ולכסות. אמנם אדם זה הוא אדם מזיק, מסית ומדיח, אבל כוונותיו טובות. מובן שזה לא מתיר לו לעשות רע, אך אי אפשר להשוות בין אדם עם כוונות רעות לאדם עם כוונות טובות. בנוסף, האדם הזה שעשה רע – הוא רק עשה רע כל חייו ולעולם לא עשה מעשה טוב?! ודאי שהוא גם עשה דברים טובים! צריך לראות את התמונה בשלמותה.

לימוד זכות זו מצווה מהתורה, מצווה שכלית הגיונית. כלומר, כאשר יש מחלוקת, כאשר יש חילוקי דעות, צריך שזה יהיה מתוך אהבה, מתוך כבוד, מתוך הערכה לאדם השני. משל לאדם המתלבט בתוך עצמו. הוא מתלבט קשות, הוא קרוע, אבל הוא מתלבט מתוך אהבה. זו יכולה להיות מחלוקת עצומה שבה הוא חייב להכריע, אבל זה לא דרך ביזיונות.

מאבקים ציבוריים

אסא מלך יהודה נענש כי העליב ברבים את ירבעם בן נבט מלך ישראל (ירושלמי יבמות טז ג). ירבעם בן נבט היה עובד עבודה זרה ומילא את כל הארץ בעבודה זרה. אסא העליב אותו ברבים ועל כך נענש. ודאי שעבודה זרה זה חמור מאוד, אבל אסור היה לו להעליב אותו ברבים. מכאן ניתן להשליך על נושא אחר, שגם במאבקים ציבוריים צריך אמת ושלוש.

מעשה במאמר מערכת של העיתון 'זרעים', בו נכתב: "האופוזיציה אינה עוסקת בטובת הארץ אלא בחיפוש מומים והבלטתם". על משפט זה הגיב רבנו הרב צבי

יהודה במאמר ארוך בו הוא מבאר שלשון הרע לא הותרה כלפי גופים ציבוריים (לנתיבות ישראל ב, עמ' רכו). רבנו השתמש במליצה בשם רב אחד שאמר: "כאילו הותרה לשון הרע בציבור", על משקל "טומאה הותרה בציבור". כמובן שזה לא נכון! לא כך צריך להתייחס. לשון הרע לא הותרה בציבור, אדרבה, זה יותר חמור, ויש לכך סיבות רבות:

סיבה כמותית - מסביר ה'חפץ חיים' שאם אני מדבר לשון הרע על מיליון אנשים יש לי מיליון חטאים. למשל, אם אני אומר שהשמאלנים הם כך וכך, יש לי חטאים כמספר השמאלנים שיש. אם אני אומר את זה ברדיו או בעיתון, זה נכפל במספר השומעים.

הזמן - לשון הרע על אדם שעיצבן אותי, זה חמור, אבל אם זה מאבק ציבורי זה עלול להימשך עשרות שנים, מאות שנים או אלפי שנים.

החורבן שנגרם מזה - הרי חורבן בית שני היה בגלל לשון הרע! אמנם כתוב "שנאת חנים", אבל ה'חפץ חיים' בהקדמת ספרו מסביר על פי הסוגיה ביומא ט שהכוונה ללשון הרע; לשון הרע ושנאת חנים זה עניין משותף.

דוגמא חיובית לזה היא דוד המלך. אנשים אומרים שאם במאבקים ציבוריים אתה מדבר בעדינות ובזהירות אי אפשר להשיג דבר. לפי דבריהם, דוד המלך לא השיג דבר. הוא היה המלך הכי גדול שלנו ואולי הכי גדול בהיסטוריה, ולא דיבר לשון הרע כלל. לפעמים שפך לבו אל ד' על הצרות שעושים לו, אבל לא כתב לשון הרע.

מעשה בדוד המלך שחזר מהריגת גלית והציל את כל עם ישראל, שהרי אף אחד לא העז להילחם בו. כשהוא חזר ובא לפני שאול, אמר שאול: "בן מי זה העלם?" שאלה מעניינת. תלך אליו! תחבק אותו ותנשק אותו! תן לו את הפרס הכספי שהובטח, תציע לו את בתך! במקום זה הוא מגיב בקרירות, לא אכפת לו. זו קושיה גדולה, שהרי שאול ידע מי העלם, הרי כתוב בפרק לפני כן שהעלם היה בא לנגן בגלל שהייתה לשאול רוח רעה. אך זה שהייתה לשאול רוח רעה זה היה הסוד השמור במדינה, לא טוב אם העם ידע דבר כזה. בינתיים שמואל הנביא משח את דוד למלך, ודוד מוכן להיות מלך כשתהיה הזדמנות. הנה זאת ההזדמנות, דוד יגידי: 'מה, כבוד המלך לא זוכר אותי? הרי אני בא לנגן כשיש לכבוד המלך רוח רעה'. כך מיד כל העם היה יודע, כסאו של שאול היה נופל וכסא דוד היה עולה. קוראים לזה בגמרא 'לשון הרע ברמאות'. כלומר, אני כביכול לא מדבר לשון הרע. שאול עשה את טעות חייו כששאל את השאלה הזאת. בצד עמד שם יהונתן. כידוע, אהבת דוד

ויהונתן זו אהבה אמתית. אין שאלה למה דוד אהב את יהונתן, הרי יהונתן הציג אותו פעם אחר פעם וגם ויתר על הכיסא בשבילו. אך למה יהונתן אהב את דוד? כתוב (שמואל א יח א): "ויהי ככלותו לדבר אל שאול ונפש יהונתן נקשרה בנפש דוד ויאהבהו יהונתן כנפשו!" מה דוד אמר? הוא ענה: "אני דוד בן ישי עבדך". יהונתן התאהב בדוד אהבת נפש משום שהוא כילה דיבורו ואמר רק "אני דוד בן ישי עבדך". היה לו רק לומר עוד כמה מילים והוא עצר! יהונתן ראה איך האדם הזה הוא אדם יקר והתאהב בו לכל החיים, ובצדק.

השלום והמחלוקת

נחזור לענייננו, לא בגלל שיש מחלוקת צריך להפר את השלום, וכן לא בגלל שיש שלום אסור שתהיה מחלוקת. כמו שכותב מרן הרב קוק בהערותיו לחוברת 'אור לישרים', חוברת חרדית אנטי ציונית (מובא בגנזי ראייה ג עמ' 27): "הטענה גדול השלום, אינה נאותה כלל. כי להשיב על דעות רעות אין נחוץ כלל מחלוקת, גם אין תועלת במחלוקת כי אם להשיב בדברים של טעם ובזה אין הירוס כלל אל השלום". מרן הרב מדבר כאן על מחלוקת במובן השלילי של מחלוקת אישית וציבורית, ומסביר שזה לא קשור. ודאי שמותר לו להביע ביקורת על הקונטרס 'אור לישרים', וזה לא גורם למחלוקת, זה להשיב לדעות רעות. זה כמו שאחד כתב ששתיים ועוד שתיים זה חמש, והשני אמר שזה ארבע. אז הוא התרעם עליו: למה אתה עושה מחלוקת? למה אתה עושה פילוגים באומה?! עכשיו יהיו שתי מפלגות! אלו דברים בטלים, השני רק אומר שהייתה פה טעות, הוא לא רוצה מחלוקות, הוא חבר שלו.

יש מחלוקות פנימיות כמו הלל ושמאי, אביי ורבא, ש"אלו ואלו דברי אלוקים חיים". אך לפעמים יש גם דעות שהן לא "אלו ואלו דברי אלוקים חיים", שהרי לא לכל דעה יש מקום. אמנם יש שבעים פנים לתורה, אבל יש את הפן השבעים ואחד שאינו תורה, הוא טעות. קורה שטועים. היו גדולי עולם שחשבו שלקדוש ברוך הוא יש גוף (ראה ברמב"ם, הלכות תשובה ג ז. ראב"ד וכס"מ שם). אז זו מחלוקת? לא! אין לו גוף. "אין לו גוף ואינו דמות הגוף". מכל מקום, גם אם יש טעות גמורה אין זה סותר את האהבה, את השלום.

אפילו בליל הסדר, אנו אומרים על הרשע: "הקהה את שיניו". אנו אומרים לו: 'רשע יקר, דע לך שבדעות שלך אתה פורש מהכלל, ולא היית נגאל'. "הקהה את שיניו" אין זה אומר לתת לו מכה על שיניו, אלא לומר לו דברים קשים. אך היכן

כתוב שאוהבים אותו? לא צריך להיות כתוב, הוא יושב ב'סדר' עם כולם, כנראה אוהבים אותו. אמר הרי"צ מלובביץ', שהטרגדיה אינה הבן הרביעי, הרשע, אלא הבן החמישי שכבר לא יושב בסדר. כמובן, המקור הראשון הוא "ויאהב יצחק את עשיו" (בראשית כה כח). האם אין לו את מי לאהוב חוץ מעשיו? הוא לא אוהב את יעקב? ודאי שהוא אוהב את יעקב, זה לא חידוש, בשביל זה לא צריך להיות יצחק אבינו, אך יצחק יודע מי זה עשיו ויודע שהוא איש ציד ולא יושב כל היום ללמוד תורה וללכת לכנסים, ועדיין אוהב אותו.

אם כן, אין זה סותר, גם כשאוהבים לפעמים אפשר להביע ביקורת חריפה, לא להתבלבל בין הנושא למושא. אני חולק על הנושא שעליו האדם מדבר, אבל המושא הוא ידיד וחבר.

מודה על האמת

אנשים לא אוהבים ביקורת. אם מבקרים אדם הוא מיד אומר: "פגעת בי!". קוראים לזה 'פינוק רגשי', אדם לא מסוגל לקבל שמישהו אומר נגדו ביקורת, מיד הוא נעלב. זה גם ניזון מהשיח הפוסט מודרני, שאין אמת אחת, אלא יש אמת שלי, אמת שלך וכו'. האמת שלי מופיעה מתוך הבנייה אישית, כל אחד עם האמת שלו ויש מקום לשיח בין אמת לאמת. אך אין זה נכון! ודאי שיש אמת ולא כל אחד עם האמת שלו. בהתחלה "מודה על האמת", ואחר כך "דובר אמת בלבבו", האמת שלי. בסידור 'עולת ראה' (א, עמ' קב) מסביר מרן הרב קוק שהאמת שלי נובעת מ'מודה על האמת'. קודם כל ענווה וקצת שכל להיות מודה על האמת, ומתוך כך 'דובר אמת בלבבו'. לכן, גם אם אוהבים מאוד ומכבדים אחד את השני, אין זה אומר שאי אפשר לחלוק. אפשר לחלוק, ואם אלו דברים חריפים אפשר גם לחלוק בחריפות, אבל בדרך של אהבה וכבוד.

אך יש קושיה - מצאנו שריבונו של עולם דיבר בצורה קשה מאוד לאחר חטא העגל ואמר שהוא יכלה את עם ישראל! מדוע ריבונו של עולם מדבר כך?

אומר ספר 'הזוהר' (כי תשא דף קצ): "דהא מלה דביש לא בעי למעבד, ואף על גב דאגזים וארים רצועה", זה דומה לבן שעשה דבר חמור מאוד, בא אביו הרים רצועה להכות אותו מכה נוראה, "אתאת אמא ואתקפת בדרועיה ימינא", האימא אחזה ביד ימינו של האבא, "וקם רצועה בקיומיה", הרצועה עמדה באוויר, "ולא

נחית לתתא" ולא ירדה למטה ולא נעשה העונש, "ולא אתעביד". לכאורה, מזל שהאם עצרה את הרצועה. אלא – "בגין דבעיטא חדא הוו תרווייהו", הם היו בעצה אחת, "איהו דאגזים ואיהי דאחידת בימיניה", הם תכננו יחד. ומניין ל'זוהר' את כל זה? התלבטו בזה – "שאילנא ואמינא והא לא ידענא ברירא דמלה", התלבטו ואמרו: אנחנו לא יודעים את הנושא בצורה ברורה, "עד דנהוי קמיה דבוצינא קדישא", עד שנעמוד לפני הנר הקדוש, רבי שמעון בר יוחאי. "כד אתו לקמיה דר"ש", באו לשאול את רבי שמעון בר יוחאי. "חמא באנפייהו סימן", כאשר באו לפניו ראה בפניהם סימן. כלומר, הוא ראה את הפנים שלהם וכבר ידע מראש על מה הם רוצים לדבר. "אמר עולו בני קדישין", אמר: תכנסו בני קדישין, אני אוהב שאלות כאלה, שאלות של אהבת ישראל, "עולו רחימין דמלא", תכנסו אהובי המלך, "עולו רחימין דילי", תכנסו אהובים שלי, "עולו רחימין אלין באלין", תכנסו אהובים אחד על השני. להיות אהובים על ד' זה ברור, גם להיות אהובים עלי אומר רשב"י, זה ברור, אבל אתם אהובים אחד על השני.

"דאמר רבי אבא", זה בסוגריים, רבי אבא הוא העורך, "כל אלין חברייא", כל אותם תלמידי החכמים, "דלא רחימין אלין לאלין", שלא אוהבים אחד את השני, "אסתלקו מעלמא", הסתלקו מהעולם, "עד לא מטא זמנייהו", לפני שבא זמנם. זה מה שקרה בספירת העומר, אלו עשרים וארבעה אלף תלמידי רבי עקיבא. רבי שמעון הוא תלמידו של רבי עקיבא. תלמידי רבי עקיבא מתו כי לא נהגו כבוד זה בזה! "כל חברייא ביומי דר"ש", אבל כל החברים בימיו של רבי שמעון בר יוחאי, אלה שלמדו יחד איתו בישיבה, "רחימו דנפשא ורוחא הוה בינייהו", הייתה אהבת נפש ורוח ביניהם. נפש זה הגוף, זה נפשי, גופני, פסיכולוגי, פיזיולוגי, פסיכו-פיזיו-ביולוגי. ורוח זו מחשבת התורה. "ובגין כך בדרא דר' שמעון", לכן בדור של רבי שמעון, "באתגלייא הוה", זה היה בהתגלות. כלומר, אם אתה שואל למה רבי שמעון בר יוחאי זכה שיתגלו לו כל הסודות האלה, עליך לדעת שזה לא בזכותו אלא בזכות הדור. אם הדור לא היה זכאי, על אף כל גדלותו הענקית זה היה מעכב. אם כן, מדוע הדור זכה? כי הם היו חברים, ידידים בנפש וברוח! "דהוה אמר רבי שמעון", אמר רבי שמעון, "כל חברייא דלא רחימין אלין לאלין", כל החברים שלא אוהבים אחד את השני, "גרמין דלא ליהך בארח מישר", גורמים לא ללכת בדרך ישרה, "ועוד דעבדין פגימו בה", ועוד עושים פגם בשכינה. "דהא אורייתא רחימו ואחוה וקשוט אית בה", שהרי התורה יש בה אהבה, אחווה ואמת! כל התורה מלאה אהבה ואחוה ואמת. "אברהם רחים ליצחק יצחק לאברהם מתחבקן דא בדא", אברהם אוהב את יצחק ויצחק את אברהם, על אף שהיו שונים מאוד. הם

מתחבקים אחד עם השני. יעקב מתלבט את מי לאהוב, את אברהם או את יצחק?
"יעקב תרווייהו אחידן ביה", הוא מחבק את שניהם, "ברחימו ובאחוה", ואז
"יהבין רוחייהו דא בדא", נותנים רוח זה בזה, מרוויחים זה מזה. "חברייא כההוא
דוגמא אצטריכו ולא למעבד פגימו", חברים כאלה צריך ולא לעשות פגם. עד כאן
סוף הסוגריים של העורך רבי אבא.

ממשיך רשב"י: "כיון דחמא סימן באנפייהו", כיוון שראה רבי שמעון סימן בפניהם,
"ואמר לון הכי", אמר להם כך. "אמרו ליה ודאי רוח נבואה שרא על בוצינא
קדישא", ודאי רוח הנבואה הייתה שורה עליו, "והכי אצטריך לן למנדע", ולכן כיוון
שהוא ראה מה הם רוצים לשאול קיבל אותם באהבה, אחווה, שלום ורעות.

אשרינו שזכינו.

יציאת מצרים וגאולתנו

הרב יהושע צוקרמן

מידות וקדושה

הרמב"ם והסמ"ג נחלקו במקור למצוות בניין בית המקדש. הרמב"ם הביא את הפסוק (שמות כה ח): "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", פסוק שהגמרא דורשת שנאמר לדורות (ספר המצוות, מצוות עשה, כ). בעל הסמ"ג חושב שהצו הוא רק לדור המשכן ולכן מביא פסוק מספר דברים, העוסק בכניסה לארץ, בהשמדה של כל העבודה-זרה שהייתה שם ובבניית בית המקדש, ומשם למד שגם אנו צריכים לבנות את בית המקדש (דברים יב יא): "והיה המקום אשר יבחר ד' אלהיכם בו לשכן שמו שם, שמה תביאו את כל אשר אנכי מצוה אתכם עולתיכם וזבחיכם מעשרתיכם ותרמת ידכם וכל מבחר נדריכם אשר תדרו לד'" (סמ"ג, עשין קסג).

בית המקדש הופיע מתוך גאולת ישראל ביציאת מצרים, וכך גם אנו במהלך גאולתנו היום מתקדמים לקראת בניין בית המקדש. קדושת המקדש מופיעה מתוך מדרגת הקדושה המופיעה בתהליך הגאולה, ועל כן, יש מקום להבחין בין הופעת הקדושה ביציאת מצרים לבין הופעת הקדושה בגאולתנו אנו. על עיקרון יסודי זה נעמוד במאמרנו.

ככל שיותר נדבר ונודיע על המציאות של המצווה הזאת, ככל שנבין יותר את העניין של הקודש שבישראל וממילא הקודש שבארץ ישראל וממילא הקודש שבשבת, כך יותר נקדם את החשק, את השתוקקות, כדברי ספר הכוזרי, שירושלים תיבנה כשישראל יכספו אליה תכלית הכוסף (ספר הכוזרי מאמר חמישי כז).

שתי המעלות שבמקדש

מובא בגמרא במסכת ברכות (ג ע"א): "א"ר יצחק בר שמואל אמר רב שלש משמרות היו הלילה, ועל כל משמר ומשמר יושב הקב"ה ושואג כארי ואומר: אוי לי שהחרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי והגליתי את בני לבין העובדי כוכבים".

מִן הַרְבֵּי קוֹק כּוֹתֵב בְּסִפְרוֹ עֵין אִיהֶ עַל הַגְּמֵרָא לַעִיל (בְּרִכּוֹת א, פֶּרֶק רֵאשׁוֹן סֵע') ז': "... וְהִנֵּה בְּהֵמָּה קִנְיָן בֵּית דָּ' וְהִיכַל דָּ'. וְנִרְאֶה שֶׁבְּמִלְךָ בֶּשֶׁר וְדָם יֵשׁ הַפֶּרֶשׁ כְּשֵׁנָאֵמֵר עַל מְקוֹם שְׁבֵתוֹ 'בֵּית הַמֶּלֶךְ' אוֹ 'הִיכַל הַמֶּלֶךְ', בְּזֵה שְׁבֵית הַמֶּלֶךְ מִצִּיּוֹן עַל שְׁעֵינֵי הַמַּלְכוּת וְנַעֲשִׂים בּוֹ, כִּי הַבַּיִת יוֹרֵה עַל כָּל הַנְּלוּיִם ג"כ כְּדָרְךְ עֵינֵי מַלְכוּת, שֶׁהַשְּׂרִים וְהַסְּגִינִים בְּכֻלָּם. אֲבָל הִיכַל הוּא מִיּוֹחַד כְּדִי לְהַגְדִּיל מַעֲלַת הַמֶּלֶךְ בְּלִבָּד, וְלִדְעַת כְּבוֹד הַמֶּלֶךְ מִצַּד הַיּוֹתוֹ יוֹשֵׁב בְּהִיכַל נִכְבָּד. זֶה הַפֶּרֶשׁ נ"ל בֵּין מִצְוֹת הַתּוֹרָה הַמְּפֹרָשׁוֹת, לְבֵין מִדּוֹת הַטּוֹבוֹת הַכּוֹלְלוֹת, שֶׁמִּצְוֹת הַתּוֹרָה שֶׁהֵן עֲרוֹכוֹת בְּשִׁיעוֹן מִפִּי עֲלִיּוֹן ב"ה, הֵם עֵינֵי הַמַּלְכוּת".

דְּהֵינּוּ, זֶהוּ צוֹ הַמֶּלֶךְ כִּי צַד נִתְיַנּוּ נוֹהֲגִים, זֶהוּ עֵינֵי הַמַּלְכוּת שֶׁהָעוֹלָם יִתְנַהֵג כְּרִצוֹן ד' יִתְבַּרֵךְ.

"שֶׁעַל פִּיהֶם הָעוֹלָם מִתְנַהֵג בְּרִצוֹן הַשֵּׁי"ת, וְהַמִּדּוֹת הַטּוֹבוֹת הֵן מְכִינּוֹת יוֹתֵר אֶת לֵב הָאָדָם לְדַעַת אֶת הַשֵּׁי"ת וְכַבּוֹדוֹ".

הַמִּצְוֹת מְבִיאֹת קְדוּשָׁה, זֶה מְשִׁיךְ לְעוֹלָם הַבָּא. הַמִּדּוֹת הֵן עֵינֵי חוֹל, עֵינֵי לַעֲצֵב אֶת אִישׁוֹת הָאָדָם כְּדִי שִׁיְהִי רְאוּי לְקַבֵּל אֶת הַקְּדוּשָׁה. מוֹבֵן שִׁישׁ קֶשֶׁר בֵּינֵיהֶן, כְּמוֹ שֶׁהָרֵאשׁוֹנִים אוֹמְרִים שֶׁהַמִּצְוֹת מִתְקַנּוֹת אֶת הַמִּדּוֹת, אֲךָ אֵלּוּ שְׁנֵי תַחֲמוּמִים.

"ע"כ מִצַּד שְׁבֵית הַמֶּקְדֵּשׁ הִי מֵרְכֵז הַקְּדוּשָׁה וְע"י נִשְׁפַּע קְדוּשָׁה גְּדוּלָה בְּעַבּוֹדַת יִשְׂרָאֵל בְּכָל הַמִּצְוֹת",

זֶהוּ צַד אֶחָד שֶׁמוֹפִיעַ עַל יְדֵי הַמֶּקְדֵּשׁ. הַצַּד הַשֵּׁנִי הוּא הַתְּעַלּוֹת בְּמִדּוֹת:

"גַּם טַהֲרָה בְּלִבָּד וְהַכְּשֵׁר לְכָל הַמִּדּוֹת הַיְקָרוֹת, נִקְרָא נִגְד עֵינֵי הַמִּצְוֹת וְהַעֲבוּדָה הַמְּעִשִׂית בֵּית ד'".

כֵּן הַרְבֵּי יִזְכִּיר אֶת כֶּךָ שֶׁגַּם הָאֲבוֹת קִיַּמוּ אֶת הַמִּצְוֹת. זְכוּת הִיא לָנוּ לִהְיוֹת בְּנֵי הָאֲבוֹת.

[וְכֹנֵג] קְדוּשַׁת הַמִּדּוֹת הִיכַל ד'... אִמְרָה הַחֲרַבְתִּי אֶת בֵּית יוֹשֵׁרֶתִי אֶת הִיכַלִּי. וְהִנֵּה הַמִּצְוֹת הֵם שׁוֹרֵשׁ לְדַבְּקוֹת הַנֶּפֶשׁ בְּאוֹר הָאֱלֹהִים בְּעוֹה"ב",

זֶהוּ עֵינֵי עֲלִיּוֹן.

"אִמְנֵם הַמִּדּוֹת מְכַשִּׁירוֹת אֶת הַדַּבְּקוֹת ג"כ בְּעוֹה"ז כְּדִי שֶׁתִּהְיֶה מוֹכַנַת לְנִבּוּאָה".

כל הספר 'שמונה פרקים' של הרמב"ם בנוי על עיקרון זה. בהקדמתו שם הוא מסביר למה ראה לנכון להקדים לפרקי אבות הקדמה, והטעם העיקרי שהרמב"ם נותן הוא שפרקי אבות כל כך חשובים, מכיוון שעל ידם האדם יכול להגיע לנבואה. כל הפרק השביעי מוקדש לכך שכפי תיקון המידות כך מעלת הנבואה של כל אחד ואחד. העניין של המידות זה להכין כלי הראוי שהקודש יופיע דרכו בעולם הזה. המצוות באות מקדושת העולם העליון, ד' משפיע את קדושתו על ידי המעשים האלו, כפי שאנו אומרים בברכת המצוות - "אשר קדשנו במצוותיו". קשה מאוד להבין את הסוד של טעמי המצוות, להבין כיצד המצווה מגלה את הקדושה, את המהלך הנשמתי והלאומי של עם ישראל. בשונה מהמידות, שהן עניין אישי, המצוות והתורה הן תמיד לאומיות. עליך למצוא את תורתך באופן פרטי רק לאחר שהתיישרת על ידי קדושת התורה הלאומית, ואז באינטואיציה שלך תוכל להיות מספיק ישר כדי לסמוך על עצמך למצוא את תורתך הפרטית.

המצוות הן השורש לדבקות הנפש באור האלהי שבעולם. זה העבודה, הצד העליון הבא ממרום, מהאבות - אברהם, יצחק ויעקב. האבות זה הצד האלוקי המופיע בחיינו. המידות מכשירות את הדבקות גם בעולם הזה, כדי שתהיה מוכנות לנבואה.

"ויען שקדושת המצוות פועלות את תכליתן בלא בהמ"ק"

אפשר לקיים את המצוות אפילו בחוץ לארץ,

"אלא שאין פעולת קדושתן דומה לבזמן שבהמ"ק קיים. אבל תכלית המדות שהוא אור הנבואה נגזז לגמרי, כדאמר קרא על ברוך בן נרי' בירמיה, 'אשר בניתי אני הורס וגו' ואתה מבקש לך גדולות וגו'"

הכוונה היא שברוך בן נריה לא קיבל נבואה,

"ע"כ אמר אצל ביתי חרבן"

יש חורבה קיימת.

"דמשמע שניטל זיוו אבל נשאר עיקרו, ואצל היכל שריפה"

הכל נחרב ואין אפשרות כזאת. ניתן לומר שכשנקרא לזה 'בית המקדש' זה יהיה בזכות האבות, הבנים, העבודה, הקודש שבא מהשמיים, וכשנדבר על המידות הכוונה שאנו כאן בזכות עצמנו ולא בזכות כפיית ההר כגיגית, שד' מקדש אותנו רק אם אנחנו

עושים מצוות, אלא כנסת ישראל היא בת זוגו. יש כאן זכות עצמית, ועל זה אמרו בני ישראל - "זה אלי ואנוהו", הם הצביעו עליו, זו המעלה הפרטית של כל אחד, כל אחד מגיע כפי עבודת המידות שלו והוא יכול להגיע למצב כזה של נבואה, עד כדי "זה אלי ואנוהו", ולא רק כפירוש רש"י ואונקלוס, ש'אנוהו' הכוונה אעשה לו נווה, אלא 'מה הוא רחום אף אתה רחום', כפי שבמסכת שבת אחד המקורות לצורך האדם להיות בעל מידות מתוקנות זה מהפסוק "זה אלי ואנוהו" (שבת קלג ע"ב).

הרמב"ם יאמר שבית המקדש הוא מצד הקדושה שחלה על האדם, 'עשו לי מקדש ושכנתי בתוכם', לא בתוכו אלא בתוכם. רוב הנביאים באמת ניבאו בהיותם בהר הבית, ובצד השני הסמ"ג יאמר שבאמת "שמה תביאו... עולתיכם וזבחיכם", כלומר, זה העבודה, הצד שאנו מגלים את הקודש שבא מן השמיים, זה כעין עולם הבא.

יציאת מצרים לעומת גאולתנו

נמשיך ונראה שיציאת מצרים הייתה הרבה פחות ממהלך גאולתנו הנוכחית. מהלך גאולתנו הוא הופעת רוח ד' על האומה בכללה, לפי הרב, רוח הקודש חוזרת לישראל. הרוח הזה, הקול הפנימי הזה, אומר לעם כולו "עלה" - והם עולים, זה כבר מאה חמישים שנה (תלוי אם אנו מתחילים לספור מימי הגר"א או אחר כך), וכיום אנו שישה מיליון וחצי. יש קול פנימי שמביא את האומה, ולא רק יחידים. זה סוג של רוח הקודש, זו תחיית המתים, "בפתחי את קברותיכם ובהעלותי אתכם מקברותיכם עמי, ונתתי רוחי בכם וחייתם והנחתי אתכם על אדמתכם" (יחזקאל לז יג-יד). עדיין לא הגענו אל תחיית המתים של היחיד ואל הנבואה של היחיד, אבל הגענו למציאות דומה ל'ראתה שפחה על הים' והצביעה "זה אלי" וכולם אמרו שירה בנבואה (על פי המקורות, שאמרו כולם יחד, לא שמשה הקריא וכולם אמרו אחריו, אלא כולם אמרו פה אחד את אותן המילים).

אך בכל זאת יש הבדל. קיימת מחלוקת בין רבי שמעון בן זומא ובין חכמים, מה הפשט של הכתוב "כל ימי חיך", הרי המילה 'כל' באה להרבות משהו. האם היא באה להרבות יום כנגד הלילה, ולכן רבי שמעון בן זומא סובר שיש לומר יציאת מצרים בלילות. חכמים חולקים ואומרים שזה בא להרבות על 'ימי חיך'. מה יש לאחר ימי חיך? ימות המשיח. רבי אלעזר בן עזריה גם פסק כרבי שמעון בן זומא, ואמר שאמנם הוא זכה להיות ראש סנהדרין ונעשה לו נס ומהשמיים הסכימו לכך, אך לא זכה שיפסקו כמותו בזה עד שבא בן זומא והביא פסוק לכך.

יש להוסיף שגם ירמיהו הנביא ניבא כמו חכמים, שלא יזכרו עוד את יציאת מצרים מפני מעלתה של היציאה מארץ אפלה. צריך להבין מדוע מעלת יציאת מצרים פחותה ממעלת הגאולה היום, עד כדי כך שזו מחלוקת תנאים ונפסק להלכה שעד הגאולה האחרונה אנו עדיין במצב של יציאת מצרים, ולעתיד לבוא "לא יאמר עוד חי ד' אשר אעלה את בני ישראל מארץ מצרים" (ירמיה טז ד), או בכל אופן יציאת מצרים לא תתבטא, תהיה טפלה (ע' בתירוח חכמים שם).

נאמר קודם את הדברים בעל פה: אמונתנו היא שד' אחד ואין זה קשור למונותאזים. חייבים להפסיק עם הטיפשות הזאת שהר הבית שייך לשלוש דתות מונותאיסטיות, איננו מונותאיסטים, לא חיפשנו חפשנו בשמיים כמה יש וכשלא גילינו החלטנו שיש אחד, אלא אנחנו אומרים שאחדות ד' היא המציאות, זו האחדות. יש הויה אחת וכל ההוים הוים מהויה זו. זה אמונתנו. כיצד נבין שהאין סוף נמצא בכל סוף? זה לא ענייננו, זה עניינו של הבורא, אך האמונה שלנו היא שד' אחד ויש רק מציאות אחת, אין עוד מלבדו. כמו שאומר הרמב"ם בתחילת הלכות יסודי התורה: "כל הנמצאים נמצאים מאמיתת המצאותו". הרמב"ם חוזר על המילה 'נמצא', כי באמת אנו נמצאים גם כאן, והוא נמצא אתנו בנמצאים. עלינו לדעת שיש רק מצוי אחד וכל הנמצאים, בין בשמיים ובין בארץ הם נמצאים רק מאמיתת הימצאו. 'אמת' הכוונה שכל אחד בשכלו יבין את המציאות בדיוק כפי שהיא, שהיא אחת, ועל זה נאמר 'ד' אלוקים אמת', על זה נאמר 'אין עוד מלבדו', זו אמונתנו.

כשאנו מדברים על הקודש אנו צריכים להבין שהקודש הוא המציאות, לא יתכן שהקודש יהיה מקור לחבלה, להרס, לחיסול מצרים. אברהם אבינו מיד הבין זאת ולחם בזה, עד כדי כך שדיבר אפילו דברי חוצפה (בראשית יח כה): "השופט כל הארץ לא יעשה משפט"? ובחיבת הבורא הוא אוהב את בריותיו ומגן עליהן. אם כן, הקודש ודאי לא יכול לחסל, ועלינו להבין מה נעשה במצרים. במצרים אנו נפגשים עם קודש שהוא נגד הטבע, זה דבר לא פשוט. במצרים עם ישראל עוד לא היה במעלה גבוהה בה היה ראוי לקבל קדושה מעבר לכך, לכן קיבל את הקודש שבחון לארץ, הקודש של הנוצרים.

דרך אגב, משה רבנו סירב לכך. כשד' הפציר בו שיסכים להישלח לגאול את ישראל, משה אומר לבסוף (שמות ד ג): "שלח נא ביד תשלח". העניין היה, שמרוב אהבתו של משה רבנו את עם ישראל ואת העולם כולו, כמו אברהם אבינו ואולי יותר, הוא לוחם שהגאולה תהיה שלמה, לא קודש נגד הטבע אלא קודש שבטבע. לכן הוא שואל תהיה ההנהגה בה ד' גואל את ישראל ומציל את העולם (גאולת ישראל היא

הצלת העולם, לא יצאנו ממצרים לעם הפרטי שלנו, אלא זו יציאה מכל המצרים. כמו שהרב מכנה את יציאת מצרים ב'מגד ירחים': "האביב של כל העולם כולו". משה רבנו שמע מפי ד' שהנהגה תהיה 'אהיה אשר אהיה'. כלומר, תהיה עוד גלות וד' יהיה איתנו בגלות ההיא. משה רבנו אומר לקב"ה - אני רוצה גאולה שלימה, אני רוצה את המשיח, אני רוצה להביא את עם ישראל לקודש שבטבע שבארץ הקודש, לכן אני מכניס אותם, אני רוצה גאולה שב י.ק.ו.ק, הנהגה עליונה יותר. כל מה שבאחדות ד' באחד, אצלנו זה בעשרה. השכינה שורה בתוך עשרה. 'אהיה' זה 21 בגימטריה, כפול עשר זה מאתיים ועשר שנים. אך משה רבנו אומר 'לא, אני רוצה מאתיים שישים שנה, י.ק.ו.ק (26) כפול עשר, שישארו עוד חמישים שנה, איני רוצה לעשות את השליחות הזאת, אני רוצה גאולה שלימה'. על זה אומר ד', שטומאת העולם חדרה כל כך בישראל במ"ט שערי טומאה, שעכשיו חייבים להוציא אותם. אומר ד' - 'יש בחירה חופשית ואני פועל לפי הכלי, הנהגתי היא לפי המקבל, כך קבעתי מראש מקדם, שתהיה לאדם בחירה חופשית'. אם כן, אינם מסוגלים להמשיך, הם צריכים לצאת, ובחיפזון, אי אפשר להתמהמה. זו המציאות, אמנם ד' הוא כל יכול, אך הוא פועל לפי המקבלים. עם ישראל במדרגה הזאת, חייבים להוציא אותם. לבסוף משה רבנו עושה את רצון ד' ובאמת לאחר פסח יש עוד גלויות ותשעה באב.

זהו ההבדל בין גאולתנו היום, שאנו לקראת בניין של חומר, אבנים, בהר הבית, בית המקדש, הקודש שבטבע. אנו חוזרים לרגבי אדמה שהם קודש, לזה אנחנו פונים.

וכך כותב הרב בעניין זה (אורות ישראל כח): **"הקדושה שבטבע היא קדושת ארץ ישראל"**,

הקדושה שבטבע היא קדושת ארץ ישראל, זה אחדות הבורא, שכל בריה ובריה היא אלוהית. אין אצלנו דבר שאינו אלהי. כל בריה, כל עצם, כל צמח, כל גוי וכל יהודי. כמובן, יש מדרגות, יש שוני בבריות, אך זה מצד הבריות, לא מצד הבורא, כמו שכתוב "ואתה מחיה את כולם" (נחמיה טו).

"והשכינה שירדה בגלות עם ישראל הוא הכשרון להעמיד קדושה בנגוד לטבע. אבל הקדושה הלוחמת נגד הטבע אינה קדושה שלמה, צריכה היא להיות בלועה בתמציתה העליונה בקדושה העליונה, שהיא הקדושה שבטבע עצמה, שהוא יסוד תקון עולם כולו וביסומו הגמור, והקודש שבגולה יחובר אל קודש הארץ",

כדי להבין את המילה ביסוס, נבין את ההיפך, שכשאדם הראשון חטא הוא הכניס

סירחון לעולם. אין סירחון גדול מהמוות. בעתיד, כשהחומר יתוקן, המצב יהיה כל כך זך עד שהקודש והטבע יתחברו עד שהקודש העליון והגוף התחתון יוכלו להיות יחד בלי הרס. החומר יהיה כל כך זך וראוי, המידות יתוקנו, עד שהקודש יחול, הנבואה תחול, החומר יבוסם. ביסוס העולם הכוונה לתיקון הגמור, עד כדי תחיית המתים. לשם אנו שואפים.

נחזור להסביר את המשפטים הקודמים: "אבל הקדושה הלוחמת נגד הטבע אינה קדושה שלמה, צריכה היא להיות בלועה בתמציתה העליונה בקדושה העליונה, שהיא הקדושה שבטבע עצמה",

הקדוש-ברוך-הוא ברצונו מכליל וכולל ושורש לכל, רצונו יתברך כולל את כל הווייתו, הווייתו נמצאת בכל.

"שהוא יסוד תקון עולם כולו וביסומו הגמור, והקודש שבגולה יחונר אל קודש הארץ 'ועתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל שיקבעו בארץ ישראל'".

אצל היהודים אין קדושה בלי סעודה, אנחנו אוהבים לאכול. זו הקדושה, קישור המהלך הרוחני של השבת או החג על ידי אכילה בגוף, ואפילו בראש השנה, יום הדין, אנחנו קושרים את המהלך הרוחני על ידי אכילה.

כך כותב הרב באורות האמונה (עמ' 47): **"הניסים מבארים את האמונה האלהית שהיא ממעל לכל גבול",**

כשרואים ניסים, זה גורם לחוויה, האדם חי את זה, "ראתה שפחה על הים" (מכילתא טו ב). היום אפשר לומר - 'ראה טייס על סואן במלחמת ששת הימים', וכן כל חיילנו וכל מציאותנו בארצנו, אנו רואים את זה בעינינו. אולי אנשים לא ערים לכך, למרות שקשה לא להיות ער לזה, אבל זה הניסים וזה תפקידם, הם מבארים את האמונה האלוהית שהיא ממעל לכל גבול, לא בשכל הקטן ולא ברגש, אלא אמונה. אנו תמיד אומרים שאמונה זה שאדם חי את הנושא שהוא מאמין בו, שהוא מאמין בעצמו. אדם חי את החיים הכלליים, והנה הוא נפגש, הוא חי, חווה. עברה שנה של עשר מכות, יצאו ממצרים, הקב"ה מלווה אותם, המן יורד מהשמיים, ענני כבוד. הם חיים מציאות מאוד ילדותית, אמונה פשוטה, אמונה שאיננה מלמדת.

"והשלימות האלהית",

באמונה כזאת,

”נקבע ע”י אמונה קדושה זו בנפש”.

אדם זה מלא אמונה בשלמות.

”וכשתגמר לגמרי, האמונה את תפקידה, ותוציא את הנשמה לאורה”,

שחיה ממש את קדושת נשמת ישראל,

”אז לא תהיה צריכה לעצמיות האמונה בהניסים, ולזכרונם”,

כשהאמונה תחדור בנו כל כך עד שלאדם יהיה פשוט שכל פעולה שלו היא פעולת אלוקים, שזה אלוקים המחיה אותו דרך היד שלו, דרך הדיבור שלו. אם האמונה תחדור עד כדי כך, היא תוציא את הנשמה לאורה בכל פרטי החיים, ועצמיות האמונה לא תצטרך ניסים ולא נצטרך עוד לזכור אותם. הרב כאן מכוון לכך שלא תיזכר יציאת מצרים.

”אבל אין השלמת האמונה ברום קדשה באה כ”א ע”י קביעות קשר האמונה בניסים בפועל”.

כך זה מתחיל, קודם כל נפגשים עם הדבר, חווים אותו, כל מה שסופר בחומש זה דברים שחוו.

”ויציאת מצרים והניסים הכרוכים בה היא יסודם, שממשכת והולכת עד לימות המשיח”,

אנו כל הזמן זוכרים את יציאת מצרים ועושים זכר אליה,

”שאז”,

בימות המשיח,

”לא תהיה יציאת מצרים עוד ליסוד עקרי כ”א או טפל לעיקר, או דבר שכבר שמש את תפקידו לגמרי, ולא יאמר עוד חי ד’ אשר העלה את ישראל מארץ מצרים, כ”א חי ד’ אשר העלה את בני ישראל ישראל מארץ צפונה, ומכל הארצות אשר הדחתים שם והושבתים על אדמתם, נאם ד”.

זה הפסוק שרבי שמעון בן זומא מביא לשיטתו. עלינו לדעת שזכר זה פעולה, כמו ‘זכור את יום השבת לקדשו’, ומה שאנו מזכירים כל יום ‘זכר ליציאת מצרים’ זה למעשה ממשיך את האמונה, עד כדי שכל עם ישראל יהיה מלא אמונה.

”והאורה המשיחית תשיב את הזוהר העליון של האדם לאיתנו”,

לאדם הראשון הייתה נבואה גבוהה הרבה יותר מזו של משה רבנו, קוראים לזה זיהרא עילאה. האורה המשיחית תשיב את הזוהר העליון של האדם לאיתנו.

”ותהיה לכן גבוהה”,

כמו שישעיהו אומר "וגבה מאוד" (נב יג), ועל זה יש אומרים שלא קם נביא כמשה אבל לעתיד יקום - המשיח. לכן תהיה גבוהה תורת המשיח,

"מכל התגלות אלהות שעד כה, עד שאפילו תורה",

של משה רבנו,

"שבעולם הזה הבל",

כמובן, הרב לא אומר את זה מעצמו, זה מובא במקורות,

"הוא כלפי תורתו של משיח, וזוהר עליון של אדם הראשון שואב את טל חיי קדושתו ואשרו מן ההוה",

מן הטבע, מן ההווה, לא מן העבר או העתיד, אלא העבר והעתיד הם יחד בהווה, בגן עדן,

"ואיננו נזקק לשעבר, ממעמק הדעת והחיים",

השכל וצורת החיים הפשוטה,

"ולא מן הזכרון".

בימות המשיח באמת נמשיך את כל עברנו. כך הרב מתרץ את המחלוקת בין רבי שמעון בן זומא וחכמים, שבעתיד אנו נתעלה, נהיה בעלי זכויות, גופנו יזדכך כל כך, עד שהוא לא יעכב יותר את הופעת הקודש, והקודש יחול בטבע.

ב'אורות הקודש' הרב אומר את אותם הדברים, רק בסגנון אחר (אורות הקודש ב עמ' 302): **"הקדושה הולכת ומתפשטת בעולם",**

ד' מחיה את העולם כל הזמן. בעצם זה שד' מחיה ומופיע בעולם הזה, העולם מתקדש. אין זה תלוי בנו ולא בשום דבר. הבחירה החופשית רק יכולה להוסיף. הקדושה האלוקית היא כמו זרם אדיר שמחיה את הכל והאדם נוסף לזה בבחירתו החופשית. משל לאדם הנמצא בסירה בתוך זרם אדיר ויש לו משוטים, הוא יכול להאיץ את הזרם, יכול ללכת נגד הזרם ויכול אף לצאת מחוץ לזרם, זוהי בחירתו החופשית. אבל בכל מקרה, הקדושה זורמת והעולם הולך ומתקן. אנחנו היום מוצאים את העולם כולו כמעט מתוקן. הרשעה הנוראה שאנו רואים זה קליפה דקה, שודאי שהיא קיימת והיא נוראה, אבל באופן כללי כמעט הכל מתוקן.

"ברז גדול היא מטרתה את מעשיה",

בהסתר, לא כל אחד רואה ומבין. מי שרואה ומבין – מבין, אבל היא עושה זאת בתוך המציאות הפנימית.

“היא מטרת ומאמצת את רצונו של האדם, ומכשרת אותו, שיהיה כלי מעשה לשכלול העולם”

האדם בבחירתו החופשית יכול לשכלל. על ידי האדם העולם כל הזמן משתכלל, בנוסף על מה שהקדוש ברוך הוא כל הזמן מחיה ומקדש.

“החיצוני והפנימי, והיא מעלה את הרצון האנושי למרומי שכלו המעשי והעיוני”.

לעניינו:

“אם יציאת מצרים תעקר ממקומה”,

כמו שרבי שמעון בן זומא אומר,

“אם העבר איזה פעם לא יהיה לו תפקיד עיקרי, להחיות את הרוח, יהיה זה באופן”,

איך זה יעשה הדבר הזה? אין זה בניגוד לחכמים, אלא באופן,

“שכבר כל תמציתו יהיה מסור בהוה”,

דהיינו, הטבע יתעלה עד שלא יהיה חוסם יותר את העולם העליון.

“כל הניצוצות הנשמתיים יהיו קבועים בנזר העתיד, בהיותו להוה, שהם עלו”,

בהיסטוריה שמאחורינו,

“מתהום העבר, בעת שהוא היה רק הצנור העקרי”,

הארת הנשמה מתהום העבר זהו אברהם אבינו, והצינור העיקרי להופעתה הוא

משה רבנו שהחיה אותנו במעמד הר סיני,

“שחיי הרוח בעולם נמשכו על ידו”.

ומתוך מתן תורה אנו מגיעים לימות המשיח, בהם נגלה קדושה עליונה עד שנמצא

את הארת התורה בחיים ממש.

על פי כל המקורות הללו, אנו מבינים שיציאת מצרים זה קודש שנגד הטבע

והגאולה שאנחנו עסוקים בה זה קדושה שבטבע. אנו צריכים להבין שככל שאנחנו

יותר מתקנים את מידותינו, ואכן ימי ספירת העומר מתאימים לכך, כך נהיה יותר ראויים למתן תורה, לרוח הקודש ולנבואה. זה אחד התפקידים של בית המקדש, שתהיה בו השראה, "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" (שמות כה ח).

גילוי קדושת הטבע

נעיין במקור נוסף בכתבי הרב, באורות התחיה סע' ל. ברוב המקומות בהם רבנו הרב צבי יהודה זצ"ל ערך את ספר האורות, הוא שינה את המילה "אני" ל"אנו", אולי מכיוון שהוא ראה שהרב הוא כללי כל כך וה"אני" שלו זה "אנו", זה מה שהאומה מרגישה. אך במקור הזה, רבנו השאיר את המילה "הנני": **"הנני רואה בעיני, אור חיי אליהו עולה"**,

אליהו הנביא הוא מלאך הברית, הוא שהתעלה למרום בגופו. התעלות זו הינה מצב שהקודש הוא בטבע, אליהו הוא מלאך הטבע, הוא המבשר. מישהו העיר לי שהמילה מבשר זה מלשון בשר, זה מתאים. דעת ד' תמלא את הארץ כמים לים מכסים. יש הרבה ביטויים לכך שהקודש יהיה בטבע, עד כדי כך שכתוב אפילו "ביום ההוא יהיה על מצלות הסוס קדש לד'" (זכריה יד כ), אפילו על כלי הסוס יהיה כתוב קודש לד'. זה מה שהרב אומר שהוא רואה. מה הרב ראה?

הרב ראה את החלוצים, את הקיבוצים, את החזרה של עם ישראל לארצו, שזה נס עצום. כבר אלפיים שנה שלעם ישראל לא היה אכפת להיות בלי ארץ, בלי עם, לא התגעגע לזה ולא השתוקק לכך. פתאום העם משתנה, פתאום העם עושה תשובה ושב לארצו. זה נס הניסים שהקודש שוב אצלנו. לא רק שנהיה דתיים כמו אנשי חוץ לארץ, אלא שנגלה את הקודש בכל דרך אישיותנו, לא רק במצוות אלא בכל תיקון מידותינו. זה מה שהרב אומר שהוא רואה.

"כחו לאלהיו הולך ומתגלה, הקודש שבטבע פורץ גדריו, הולך הוא בעצמו להתאחד עם הקודש שלמעלה מן הטבע הגס, עם הקודש הלוחם בטבע."

כשחקלאי יהודי שותל עץ או נוטע ירק, זה מצמיח ירק עם קדושה, צריך להפריש תרומה. מי שאוכל את זה כשזה טבל חייב מיתה מן השמיים. אנו רואים מציאות ממשית של קודש בטבע, כל התורה בנויה על כך, על הבאת הקודש שבטבע לידי גילוי.

“לחמנו בטבע ויצאנו בנצחון”,

אבל בכך פגענו בעצמנו.

“הטבע המגושם עשה אותנו לבעלי מומים, נגע בכף ירכנו”,

הוא יכול היה לנצח את הקודש של המלאך, אבל סך הכל יצא מזה פגום.

“אבל השמש הלא לנו זרחה לרפאותנו מצלעתנו.”

השמש זה הגלות. השמש שזרחה ליעקב אבינו.

“היהדות של העבר, ממצרים ועד הנה”,

כל היהדות הזו, זה מלחמה בטבע,

“מלחמה ארוכה היא נגד הטבע, בצדו הכעור, של טבע האנושי הכללי, אפילו

טבע האומה וטבעו של כל יחיד. לחמנו בטבע כדי לנצחו כדי לרדותו בתוך ביתו,

הוא נכנע בפנינו, העולמות הולכים ומתבסמים”,

מדוע?

“בעצם עומק הטבע תביעה גדולה מתגברת לקדושה ולטהרה”,

את המהלך הזה עלינו לראות. לא די להכניע את הטבע, אף שכך אנו מכשירים אותו

לקבל את הקודש, אלא צריך להבין את המהלך הזה – מה תפקידו, מה ישומו ומה

מגמתו בסוף.

“לעדינות נפש ולזכוך החיים, אליהו בא לבשר שלום”,

בין הקודש העליון לקודש התחתון.

“ובנשמתה הפנימית של האומה זרם חיים של טבע מתפרץ”,

זה כבר החלוצים.

“והוא הולך ומתקרב אל הקודש. זכירת יציאת מצרים הולכת ונעשית לזכירת

יציאת שעבוד מלכיות ההולכת ומתקמת, והננו כולנו הולכים ומתקרבים אל

הטבע והוא מתקרב אלינו, הולך הוא ונכבש לפנינו ודרישותיו”,

של הטבע,

“הולכות ומתאמות”,

נעשות מותאמות,

“עם דרישותינו האציליות”,

העולם העליון שכולו אצילות, כמו האצילים על יד המלך,

“ממקור הקודש”.

זה מה שהרב ראה בתוך כל הציונות. מובן שהוא היה כולו נסער נגד חילול הקודש שלהם והאפיקורסות הנוראה של הספרות שלהם, אך יחד עם זאת הוא ראה את החזרה אל הקודש שבטבע.

“הרוח הצעיר”

של החלוצים,

**“התובע את ארצו, שפתו, חרותו וכבודו, ספרותו וכחו, רכושו, רגשותיו, נזרמים
הם ע”י שטף של טבע”**

אבל,

“שבתוכיותו מלא הוא אש קודש”.

כאמור לעיל, אנו היום מקיימים היום את העניין של יציאת מצרים ויש כאן ניצחון גדול, אבל הניצחון הזה הוא אינו כשלעצמו, זה לא כדי לכסות את הטבע, אלא כדי לגלות את הקודש שבתוך הטבע. ככל שנבין זאת יותר, כך הקודש הזה יפעל בנו יותר, עד כדי כך שנכיר שאנו, עם ישראל, קדושים, שארצנו קדושה ושהשבת היא קודש. שלושת אלו יחברו יחד ויפיעו בבית המקדש.

שנאת חினם

הרב יוסף קלנר

קנאת הברית והשלום

מאמר זה יעסוק במקומן וערכן של המחלוקות בישראל, בעיקר על פי הדברים שכותב הרב. מתאים להיכנס לנושא זה מתוך פסח, כיוון שבילול הסדר היה לנו מפגש עם אליהו, וכפי מה שהרב כותב ב'אורות' (עמ' מד) אליהו זה מלאך הברית, המקנא לברית, אבל הוא מלאך השלום. וכן מובא במשנה בסוף מסכת עדויות (ח ז), שלעתידי לבוא אליהו יתגלה, ועניינו יהיה לעשות שלום בעולם. אם כן, יש שני דברים שאליהו יעשה - יעשה שלום בעולם וישווה את המחלוקת.

הרב מסביר את המושגים הללו בשתי רמות. לגבי עשיית השלום בעולם אומר הרב (גנזי הראיה עמ' 64): "אופן התגלות רוח פועלת מוסר ושקט של שלוה". כלומר, אליהו הוא מלאך הברית, הוא אור הטבע הישראלי הנקי. המלאך שהוא הטבע הישראלי הנקי, הוא מלאך, יש לו התגלות, יש לו רמות שונות של התגלות. יש לו התגלות של עצם הטבע הישראלי, שכיוון שהוא הולך ומופיע יותר ויותר האנשים נעשים יותר טובים, והתחושה המצפונית והמוסרית נהיית יותר דומיננטית, וממילא האנשים נעשים יותר רגועים. לכן, כשיש רוח שפועל מוסר ושקט של שלוה, כשזה הולך ומתפשט בעולם, זה סימן שבא אליהו, זה גילוי אליהו לעשות שלום בעולם, וגם להפך, אליהו בא כי אז הולך ומתפשט אותו רוח שפועל מוסר ושקט של שלוה ואז לא רבים.

אך ישנה מדרגה כנראה יותר שלמה של אליהו. כי הרב מסביר שעל גילוי אליהו הזה דיבר הנביא בפסוקים האחרונים של נבואת מלאכי שקראנו בשבת הגדול, בפסוקים האחרונים של הנבואה בכלל (מלאכי ג כג): "הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא", יש אליה ויש אליהו. אליה זו הבחינה שבה עסקנו עכשיו, הבחינה שעליה מדברת המשנה 'אליהו בא לעשות שלום בעולם', זה נקרא אליה, חסר ו'. אך כמו 'יעקב', שלפעמים כתוב עם ו' ולפעמים בלי ו', וכשכתוב יעקב עם ו' זה יעקב הרוחני, הממד היותר שלם שלו, כך זה גם באליה, ואכן המדרש מקשר בין אליה ויעקב עם הו'ים האלה.

מידות ודעות

על כל פנים, כשאליהו בא להשוות את המחלוקת, זה תפקיד נוסף שלו, וכמו שכותב הרב (גנזי ראייה שם): "אופן הארה מופיעה דעה ואמיתיות בערכי הקודש העליונים שמהם מסתעפים חיי הכלל". לעיל דיברנו על התפשטות של מוסריות, נטיות נפש ומידות, אך כשזה בא בצורה מקולקלת, אז גם הנטייה לנרגנות ולפירודים היא גדולה, "ונרגן מפריד אלוף" (משלי טז כח). אבל יש שורש למידות שהוא יותר עליון מהמידות, וזה הדעות. מידה היא יותר תכונה נפשית ודעה היא יותר עניין רוחני, ואלו הן שתי בחינות, של אליה ואליהו. אליהו זו לא רק הופעה רוחנית נפשית שמגבירה את היסודות המוסריים, אלא זו הופעה רוחנית, דעתית. זה מה שנקרא "עושה שלום במרומיו" ומתוך כך "יעשה שלום עלינו". כי המרומים זה השכל, התוכן הרעיוני, התוכן האידיאלי, התוכן הדעתי. זה השורש של מה שמופיע אצלנו אחר כך כמידות והנהגות, כתנועות של מדיניות מעשית בחיים.

כשישנם סכסוכים בדעות, אף על פי שנראה שאלו רק דיבורים, רק מחשבות שונות, ההיסטוריה מלמדת שתמיד יש קשר בין מידות, דעות ומעשים. בסופו של דבר הדעות השונות יתגלו או ישאפו להתגלות במעשים שונים. ככל שזה נעשה יותר מעשי, קוצר הרוח של האנשים גדל, כתוצאה מזה המתח מתגלה וסכסוכי המידות הופכים להיות סכסוכים מעשיים. גילוי אליהו שעניינו להשוות את המחלוקת זה גילוי עוד יותר פנימי, שעניינו "אופן הארה מופיעה דעה ואמיתיות בערכי הקודש העליונים", להבין את עולם הרוח לא בצורה מדומדמת, עמומה, כמו שמצוי בציבוריות הרחבה ואצל מי שלא עובד על עצמו ולא עמל קשה על מנת לצאת מהרמה הזאת. אמנם יש מילים בשפע, וגם התרגשויות סביב המילים, אך הבנות עמוקות של משמעות המילים פחות מצויות. זה נובע כתוצאה מחוסר בהירות במושגי הקודש, לא מבינים את משמעות המילים ולמה באמת מתכוונת התורה כשהיא משתמשת במושגים. כתוצאה מכך, האוריינטציה אסוציאטיבית וכל אחד מסביר את המושגים הכי עיקריים של האמונה על פי אוריינטציית התחושות שלו והציבור הרחב רגיל לחיות ככה וזה לא כל כך מפריע לו, אך בסופו של דבר זה מוביל לדברים לא טובים.

אם כן, גילוי אליהו זה ליישר את המוסר, וגילוי אליהו זה ליישר את השכל, ליישר את העומק השכלי, להבין מהם באמת המושגים האמוניים הקדושים, על מה הם באמת מדברים, בלי הזיות ובלי אסוציאציות. ו"אופן הארה מופיעה דעה ואמיתיות

בערכי הקודש העליונים שמהם מסתעפים חיי הכלל", דווקא חיי הכלל, כי בחיי הפרטים יתכן שאין תפיסה עמוקה מהי תורה מן השמים, אך בחיי הכלל, במבנה התרבותי של האומה, זה מאוד משנה אם אין הבנה עמוקה של הנושא הזה, וכן של שאר המושגים האמוניים.

בעיקר חיי הכלל והמדיניות התרבותית שלנו כעם, היכולת של העם שלנו להזדהות עם התכנים האמוניים כתשתית תרבותו הערכית, הלאומית והמדינית, מותנית בהבנה נכונה של המושגים. אילולא מבינים אותם נכון, העם לא יכול להתלקט סביב הזיות, וטוב שכך, גם כאשר ההזיות קדושות. העם צריך מושגים קדושים טובים, כמו שהם, כמו שהתורה מתכוונת ולא כמו שיש במוחות האנשים. כשזה ילך ויתגבר בעולם, זה סימן שבא אליהו, או להפך, כשבא אליהו זה ילך ויתגבר בעולם.

רוחו של אליהו

הרב כותב שעניינו של אליהו זה לא רק שנצפה ונחכה לו, אלא "כי רוח ד' אשר על אליהו להשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם, לעשות שלום בעולם, להשוות את המחלוקת צריכה להתגלות גם בפעולה נפשית שלנו" (אגרות הראיה ב עמ' רי).

המושג אליהו זה אור הטבע הישראלי הנקי, זו תכונת החיים הנשמית של האומה בטבעיותה. כל אחד מאתנו הוא נטף מחיי האומה, בכל אחד מאתנו יש חלק מאליהו. וכיוון שכך, על כל אחד מאתנו לקחת אחריות על נקודת האליהו הזאת, לממש אותה, וזה מתבטא בשתי הנקודות האלה: שפר את עולמך המוסרי, ויותר מכך, שפר את עולמך הרוחני האמוני, ובזה אתה חושף בעצמך יותר ויותר את גילוי אליהו, וכשזה יגיע לשיא, זה מה שנקרא שיש לאדם גילוי אליהו. אמנם, הרב לא תובע זאת מכל אחד, אלא לפחות מתלמידי החכמים, וכך ממשיך ואומר (שם): "... צריכה להתגלות גם בפעולה נפשית שלנו, פעולת האומה כולה, על ידי כוחותיה היותר טובים, תלמידי-חכמים המרבים שלום בעולם".

שלום מתוך ריבוי האבה והעמקת הדעות

כיצד מרבים שלום בעולם? יש בכך שתי שיטות: שיטת הגברת המוסר, להתנהג

בצורה יותר חברתית, לחייך לאנשים, להיות נחמד, לאהוב את הבריות באמת, לא בשביל משהו, אלא באמת. ואז אנשים ירגישו את האמת והטוהר העצמי של האבות מתעורר.

יש שיטה נוספת, והיא "תלמידי-חכמים האמיתיים המרבים שלום בעולם, ומשימים ומטילים שלום בין ישראל לאביהם-שבשמים, בהוציאם מן הכח אל הפועל את אור הקודש הגנוז בכל אישי האומה" (עפ"י אורות עמ' עד). כלומר, לא רק בזה שאתה מחייך ומתנהג בנימוס, שזה מאוד חשוב, אלא גם בכך שאתה איש מעלה, איש אציל רוח, איש שהתוכן הנשמתי מוכר לו, הצדדים הרוחניים הגבוהים אינם עמומים לו. כשתהיה כזה, זה יפעל להזניק את הממדים האלה בלבבות של כל ישראל, כי כולם הם כאלה, בכולם יש את הצד הזה או לפחות את הפוטנציאל הזה.

זה מה שנקרא לשים שלום גם בין ישראל לאביהם שבשמים. שהרי הקב"ה הוא ודאי טוב, "יפה דודי אף נעים" (שיר השירים א טז), אך הוא גם ודאי גבוה, "גבוה מעל גבוה שומר" (קהלת ה ז), התוכן האלהי הוא נשגב ולכן כדאי שמי שקשור לשם שמים, התכנים שמעסיקים את מוחו יהיו תכנים גבוהים ונשגבים, ולא רק בגובה העיניים. צריך להרים את העיניים, "אשא עיני" (תהילים קכא), צריך לשאת את העיניים, ואז "מאין יבוא עזרי", מהאין העליון. 'שלום' זה לא רק עלינו, זה מתחיל משלום במרומי, כשנושאים את העיניים למרומים, את המאמץ הרוחני למרומים, אז מתרבה השלום במהותו. זה תפקידם של תלמידי החכמים, להרבות שלום.

כמובן, להרבות שלום זה לא בזה שעל כל דבר אתה מחייך ואומר 'זה בסדר', 'נחמד', 'לא נורא', זה לא נקרא להרבות שלום, אדרבה, בהמשך נראה שזו הדרך להרבות במלחמה. הדרך להרבות שלום זה "שיתראו כל הצדדים וכל השיטות, ויתבררו אין כולם יש להם מקום, כל אחד לפי ערכו, מקומו ועניינו, ואדרבא גם העניינים הנראים כמיותרים או כסותרים, יראו כשמתגלה אמתת החכמה לכל צדדיה, שרק על ידי קיבוץ כל החלקים וכל הפרטים, וכל הדעות הנראות שונות וכל המקצועות החלוקים דווקא על ידם יראה אור האמת והצדק ודעת ד' יראתו ואהבתו, ואור תורת אמת" (עולת ראייה א עמ' של).

"אין שלום אמר ד' לרשעים" (ישעיהו מח כב). יש תנאי קודם לכל השלום - כשאדם נושא את שם השלום על שפתיו, כדאי שיקדים לזה את האמת. אם אין אמת, אין שלום. זה משום שהזיקה לאמת היא תביעת הצדק הכי בסיסית, ובמקום שחסר את תביעת האמת, את הצדק - זה רשע. לכן "אין שלום אמר ד' לרשעים". אלא,

"האמת והשלום אהבו" (זכריה ח ט), לאמת יש עניין להופיע בשלום, במקום שהשלום הוא לא קטיעה אלא אמת. "הנני נותן לו את בריתי שלום" (במדבר כה יב), לאליהו, מלאך הברית, המקנא לברית, שהפעולה הציבורית הראשונה שלו בראש ובראשונה היא הקריאה "עד מתי אתם פוסחים על שני הסעיפים, אם האלוהים לכו אחריו ואם הבעל לכו אחריו" (מלכים א, יח כא). כלומר, יש כאן אמת ומספיק עם הזיגזוגים. האמת צריכה להתברר. מתוך כך – "והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם פן אבוא והכיתי כל הארץ חרם" (מלאכי ג כד). חרם זה שהכל הופך להיות עדרים עדרים והאמת נעדרת. כשלא מבינים שהתוכן השורשי של האמת הוא כל כך נשגב וגבוה, עד שהוא מוכרח לתת מקום לכל דעה, לכל שיטה ולכל עמדה נפשית. אבל לא מתוך טשטוש, לא מתוך חייכנות חברתית שעל כל דבר אומרת "נחמד" ו"לא נורא". אלא, קודם כל יש אמת, יש נכון ויש לא נכון, ובמסגרת זאת כל דבר צריך לבוא אל מקומו, אל ערכו, אל מדרגתו, אל עניינו, אל מסגרתו, בלי הפרזה בנפח שהוא תופס. זה השלום.

האמת העמוקה התהומית, שהיא ודאי דעת אלוקים – "ד' אלוקים אמת", לא נותנת לטשטוש עניינים ותובעת כל דבר בבירור המלוטש והמדויק בדיוק בגדריו, מתוך הבירורים הגדריים של כל דעה, שיטה, עמדה, מפלגה ותכונה נפשית. ככל שהדברים הולכים ומתרבים, מתגוונים בכל צדדיהם השונים והמחולקים, זה יהיה התנאי האולטימטיבי לשלום של אמת, כיוון שזוהי האמת ואז יש סיכוי לשלום. אבל במקום שמטשטשים דברים, "אסור לאדם שיתן שלום לחברו בבית המרחץ", וכן 'אמונה' בבית הכסא (ע' שבת י ע"ב), במקום שהאדם לא רחץ או שהוא עסוק בכל הזהמה שלו, לפחות שלא יגיד שלום. לפני כן עליו לסדר את הניקיונות ורק אחר כך יוכל לגשת לשלום ולאמת.

הלכות דיבור

עד כה זו הייתה מעין הקדמה לנושא העיקרי בו נעסוק, והנושא יתברר מתוך הפסקה המפורסמת של הרב בספר אורות (עמ' קמט), בה הוא מסביר את עניינה של שנאת חנם. כדרכו של הרב בכמה מקומות בכתביו, הרב מטהר את השרץ אבל לא במשמעות של פלפול של הבל, אלא במשמעות של סנהדרין, שלא מושיבים בסנהדרין מי שלא יודע לטהר את השרץ ב-קנ טעמים (סנהדרין יז ע"א). מה לנו ולטיהור של שרץ?

אלא, עלינו לדעת שהעולם של הלכות ציבור אינו שייך רק לעולם ההלכתי, אלא גם לעולם האמונה, ומי שאינו מבין עמוק בענייני אמונה, שלא יתערב בהלכות ציבור. כי עניינן של הלכות ציבור זו תפיסה עיקרית של התורה, של רוח התורה, האידיאלים של התורה, ובנוסף גם תפיסה מציאותית מאוד מבוססת. על כל פנים, מי שפוסק גדול בשו"ע, זה לא אומר שהוא מבין בהלכות ציבור.

בעולם ההלכתי, לטהר את השרץ זה אכן פלפול של הבל, כי הוא טמא ואין מה לעשות. אך בעולם הרוח, בעולם המדיניות הפוליטית הרוחנית הכללית, שבו יש נפקא מינא כיצד מדריכים ציבור וכיצד מנהיגים ציבור, שם צריך להחזיק ראש ולהבין שגם מה שמבחינה הלכתית הוא שרץ, מבחינה אלוקית הוא בריאה אלוקית.

בפסקה שלהלן הרב יטהר את השרץ שנקרא 'שנאת חנים', וילמד אותנו איזה טוב יכולה השנאה לפעול. כמובן, אף אחד לא מתבלבל וחושב שאנו מדריכים פה משהו הלכתי מעשי, כי ודאי ששנאת חנים היא שרץ ודבר אסור.

הקדמה נוספת לפני שנעבור לספר אורות: אורות אינו ספר מוסר, אינו ספר הדרכה מעשית, אלא אורות הוא ספר הרוח. בספר זה מתברר מה נכון לחשוב, מה נכון לשאוף ובמה נכון להאמין. חשוב לדעת שיש פער בין הממדים האלה, בין ההדרכה המעשית להדרכה הרוחנית, ומי שלא מבין את ההבדל הזה הוא אדם שמסוכן לציבור.

פעולתה של המחלוקת בפיזור הרע

כותב הרב: "מדת שנאת חנם גם היא צריכה להתעלות, לא תעכב את התשובה, ואת הגאולה השלמה מכללות ישראל. צריכין לפתח אורות גדולים להבין ולהשכיל, שגם מפירודי הדעות יוצאת טובה כללית".

קיימים פירודי דעות, 'תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם' (ברכות סד ע"א), ובספרים כתוב שהם נקראים רבנים מכיוון שהם רבים. עניינם של תלמידי החכמים זה לריב, לריב את מלחמתה של תורה, "את ואהב בסופה" - אל תקרי בְּסוּפָה, אלא בְּסוּפָה, שאפילו האב ובנו והרב ותלמידו, כשעוסקים בתורה נעשים אויבים, ואינם זרים משם עד שנעשים אוהבים (ע' קידושין ל ע"ב). היסוד הוא שיש כאן חתירה

לאמת, וכשחותרים לאמת לא מטשטשים דברים, אלא אומרים את הדברים ולפעמים גם בחריפות.

גם בין תלמידי החכמים שבארץ ישראל היו מתיחויות, ואף שהגמרא אומרת ש"נועם אלו ת"ח שבארץ ישראל שמנעימין זה לזה בהלכה" (סנהדרין כד ע"א), אנו יודעים שיש מצבים מסובכים, כמו למשל עם רבי יוחנן וריש לקיש (ע' בבא מציעא פד ע"א).

על כל פנים, מתחים עלולים להיות, אבל העיקר שהכל לשם שמים. כל מחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים (אבות ה יז), זו מחלוקת טובה, כיוון שאם יש שם שמים אז מצוין שיש מחלוקת, כי אין שם שמים אם אין מחלוקת; שם שמים זה האמת, זה השלום, זה האמת והשלום שאוהבים זה את זה, ובמקום זה מוכרחים לברר את הדעות ויש דעות שונות, "שאינן דעתם דומה זה לזה ואין פרצופיהן דומים זה לזה" (ברכות נח ע"א), העמדות צריכות להתברר בעמדה היותר ברורה. מפורדי הדעות יוצאת טובה כללית, אולי לא כל כך פרטית, אבל בהחלט טובה כללית.

"מתוך כך אין המדות הרעות הדבוקות כפסולת בתוך האוכל של קדושת ישראל, מתחברות ביחד, ובפנימיות הלב הקשר גדול ועצום, ונמצא שצד הטוב מתאחד וצד הרע מתפזר, ויתפרדו כל פועלי און".

לכל אדם מישראל יש נשמה, יש אליהו, יש קשר לתורה במובן מסוים. ולכל אחד גם יש את הבעיות שלו, את המידות הרעות שעליו לתקן. לכן, כשמתחברים יחד צריך זהירות, כפי שאנו מתפללים - "הרחיקנו מאדם רע ומחבר רע", ושואל הרב בעולת ראייה (א עמ' פא), מדוע נחוץ גם חבר רע, מה לא מספיק באדם רע, ומסביר שיש אדם שהוא טוב, אבל כשהוא חבר שלי אז הוא רע, הוא רע לי ואני רע לו, כי לפעמים ה'ביחד' יוצר את המציאות הרעה שנמצאת בעמקי האישיות הנפש והרוח שלי או שלו, ולפעמים ה'ביחד' מחפה על הדברים הרעים ואף מגביר את הצדדים הרעים. במצב כזה, דווקא כשנפרדים, אז כל אחד הוא טוב בפני עצמו, הפרט אינו מותסס ואפשר לטפל בו בצורה כזו, שדווקא על ידי הפירוד הדברים יתוקנו.

אם כן, ראינו תועלת ראשונה בפירוד. אין לחשוב שמכיוון שאין כולם יחד זה איום ונורא, וכפי שאנו מבקשים בסוף תפילת שמונה עשרה "ברכנו אבינו כולנו כאחד באור פניך", שהרי אנחנו עדיין כאחד, ואם ניקח זאת למשל איברי הגוף, זה כמו שהיד תתקשה להגיע לנקודה מסוימת בגב, אך עדיין הם שייכים לגוף אחד. כך גם

אצלנו, אחדותנו היא קודם כל נשמית, כולנו איש אחד אנחנו, כוח אלוקי אחד חי בקרבנו, ובזאת כולם מאוחדים. ובצדדים הרוחניים, הנפשיים והמעשיים, האחדות שהופכת להיות חברה רעה לא מתרחשת, ולכן הממד הנשמתי יכול להיות דומיננטי יותר וברכת שלום האמת יכולה לברך את כולנו באור פניך. זה בדיוק ההפך מאשר לא ביחד.

יתירה מזו, על ידי המחלוקת הצד הרע מתפזר והצד הטוב מתאחד, כי גם שני הזרמים החולקים - חולקים לשם שמים, שהרי הם מבקשים את האמת, וכל אחד בטוח שהצד השני זה לא האמת, אז יש מכנה משותף ביניהם - הם אוהבי אמת! לאהוב אמת זו מילה נרדפת ל"לאהוב את ד'", כי מי שאהוב אמת הוא אוהב את ד', לא יעלה על הדעת שאתה אוהב את ד' ולא אכפת לך כל כך מהאמת. על כן, אם הם מאוחדים באהבת האמת שלהם, באהבת ד', הם מאוחדים בנשמתם, והצדדים החיצוניים, שהם באמת נגד שם ד', נחלשים, "יפרדו כל פועלי און", פעולות האון נפרדות ואילו הצד הנשמתי הפנימי דווקא מתגבר על ידי זה ושלום על ישראל.

פעולתה של המחלוקת בריבוי גווני הטוב

ממשיך הרב ומוסיף עוד קומה על גבי מה שאמרנו: "לא עוד אלא שגם בצד הטוב יש שעל ידי הפירודים מתגוון כל טוב פרטי בגון מיוחד, ואין גון השרוי באחר דוחק אותו לטשטש את צורתו, ומתוך כך מתעשרת כנסת ישראל ברבוי אורות, והרבוי הזה עצמו הוא יגרום את השלום היותר גדול ויותר פנימי".

כלומר, לא רק שהרע נחלש, אלא הטוב מתחזק, כיצד הוא מתחזק? על ידי המריבות והמחלוקות.

שלום מדומה

אם מחייכים כולם ביחד, נותנים ידיים אחד לשני ואומרים שאוהבים את כולם, והעיקר לא לריב, לא רק שזה לא שלום, אלא זה מה שמחולל את המלחמות המהותיות. כיוון שכנסת ישראל זו השכינה, נשמת העולם, האידיאל הישראלי

השורה באומה כולה ועושה אותה לחטיבה אחת בכל דורותיה, כוח החיים של נצח ישראל, כוח החיים האלוקי המופיע בישראל, וכדברי ספר הכוזרי (מאמר שני סב): "היתה השכינה בישראל בבחינת רוח החיים בגוף האדם, בהיותה מקנה להם זיו ואור בגוף בנפשם ובמעונותיהם". אם כן, השכינה היא כוח החיים שתובע את השלמות, את הלטישות הפרצופית של כל טיפות החיים ההולכות ומופיעות אותה. זרם החיים הכללי הוא כולל את כל ישראל, בראש ובראשונה כאחד, אבל הוא כולל את כל פרצופיהם השונים. והרואה אוכלוסא בארץ ישראל מברך 'חכם הרזים', כי כיוון שיש שיששים ריבוא פרצופים שונים, שבהכרח מעידים על דעות ומידות שונות, רק זה הופעת כלל ישראל במלוא משמעותו. מה שכולם אוהבים להגיד 'כן, כן, אנחנו חושבים בדיוק אותו דבר' זה לא כלל ישראל, זו התחברות חברתית שטובה למנהלי מתנ"סים, אך כנסת ישראל זה משהו אחר, ותנאי בהופעת כנסת ישראל זו האיכות האישיית, הרוחנית, האיכות של אופי החיים של כל אחד ואחר, וכל התנועות השונות צריכות לצאת מלוטשות וברורות באיכותן.

כשמתפלגים, כל אחד יכול לדבר כמה שהוא רוצה, וכך הרעיון שלו יוסבר עד הסוף. אך כשכולם יחד, כל אחד שמדבר מפריע לשני. מובן שהוא אומר דברים טובים, אבל גם השני רוצה להגיד דברים טובים, ועצם זה שהוא מדבר פה זה מפריע לו, לכן זה בלתי אפשרי כשכולם יחד, הרעיונות לא מוסברים עד הסוף, הכל לחוץ. וכתוצאה מזה השכינה נמצאת בצער, כנסת ישראל בצער, כי אינה יכולה לבוא לידי ביטוי, אין אמת, כולם עסוקים בלהיות נחמדים אחד לשני, רק לא לשכינה. ואדרבא, כשחולקים ונפרדים, על ידי זה כל כשרון יכול להתבטא וללטש את ההיבטים העצמיים והחיוניים שלו עד תום ועל ידי זה כוח החיים הפנימי של כנסת ישראל מתגלה. כי השכינה תובעת להתגלות - "קול ד' בכוח קול ד' בהדר" (תהילים כט ד), קול ד' בכוחו של כל יחיד ויחיד.

התביעה הזאת להתגלות תובעת את הופעת המפרט האדיר, האלוקי, על כל גווניו ודיוקיו, שאינו ניתן לביטוי כי כולם נחמדים והעיקר לא לריב אחד עם השני. כשזה המצב, הולך ונוצר במרומים לחץ עצום, אנרגיה אלוקית אדירה, שלא יכולה להתגלות. הלחץ הזה גורם בנשמות תחושה של חוסר נחת וזה בעצמו מה שבסוף יוביל לפיצוץ, גם פנימי וגם חיצוני, והפיצוץ החיצוני זה המחלוקת, והמחלוקת תגרום להתפרקות המתח הפנימי וזה יוביל להתפרדות, להתרחקות, ופתאום כבר

לא יהיה לחוץ, כוח החיים יוכל לפרוח והכל יבוא למקומו בשלום, בזכות שנאת החינם, בזכות אותו כוח שנגזר מעומק נשמתה של כנסת ישראל שתובע את ההיפרדות, את ההתייחדות, את הדיוק, את האמת. תובע את השלום.

והוא בשלבי הופעתו הולך ומופיע את המתחים האלה בין אנשים, קבוצות ועניינים, עד שבסיכומו של דבר הכל יבוא על מקומו בשלום.

סוד הפתח

הרב מאיר גולדויכט

הקדמה

ההוראה האחרונה ערב יציאת מצרים הייתה (שמות יב כא-כב): "וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְכָל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מְשַׁכְּנוּ וּקְחוּ לָכֶם צֹאן לְמִשְׁפְּחֹתֵיכֶם וְשִׁחֲטוּ הַפָּסֶחַ, וְלִקְחֶתֶם אֲגָזֹת אֲזֹב וּטְבַלְתֶּם בָּדָם אֲשֶׁר בְּסֹף וְהַגַּעְתֶּם אֶל הַמִּשְׁקוֹף וְאֶל שְׁתֵּי הַמְּזוֹזֹת מִן הַדָּם אֲשֶׁר בְּסֹף", ובהמשך נאמר (שם שם כ): "וְאֵתֶם לֹא תִצְאוּ אִישׁ מִפֶּתַח בֵּיתוֹ עַד בֶּקֶר". זו הייתה ההוראה האחרונה.

ה'פתח' תופס מקום גדול בתורה שבכתב ובתורה שבעל פה. כבר בתחילת בריאתו של עולם (בראשית ד ג-ז): "וַיְהִי מִקֵּץ יָמִים וַיֵּבֵא קֵיִן מִפְּרֵי הָאָדָמָה מִנְחָה לַד', וְהִבֵּל הִבִּיא גַם הוּא מִבְּכֹרוֹת צֵאֲנו וּמִחֻלְבָּהֶן וַיִּשַׁע ד' אֶל הִבֵּל וְאֶל מִנְחָתוֹ, וְאֶל קֵיִן וְאֶל מִנְחָתוֹ לֹא שָׁעָה. וַיַּחַר לְקֵיִן מְאֹד וַיִּפְּלוּ פָּנָיו, וַיֹּאמֶר ד' אֶל קֵיִן לָמָּה חָרָה לְךָ וְלָמָּה נִפְּלוּ פָּנֶיךָ, הֲלוֹא אִם תִּיטִיב שְׂאֵת וְאִם לֹא תִיטִיב לִפְתַּח חֲטָאת רִבְּךָ וְאֵלֶיךָ תִּשׁוּקָתוֹ וְאֵתָה תִּמְשָׁל בְּר'".

בפעם הבאה ניפגש עם ה'פתח' אצל קורת, כשהוא לא יבין מדוע בבית מלא ספרים, הפתח חייב במזוזה (ע' במדבר רבה יח).

כמו כן, האגדתא הראשונה בש"ס גם מתעסקת עם פתח (ברכות ג ע"א): "תניא א"ר יוסי פעם אחת הייתי מהלך בדרך ונכנסתי לחורבה אחת מחורבות ירושלים להתפלל בא אליהו זכור לטוב ושמר לי על הפתח עד שסיימתי תפילתי". אליהו הנביא המתין לו עד שסיים את תפילתו ואז לימד אותו מספר הלכות. היכן אליהו ממתין לרבי יוסי? על פתח חורבה מחורבות ירושלים.

בנוסף, הגמרא במסכת שבת (לג ע"ב) מספרת על השנים שבהם רשב"י ורבי אלעזר בנו היו במערה, עד שהגיע היום שהקיסר מת והגזירה בטלה. היה מתבקש שאליהו יהיה זה שיכנס ויבשר להם את הבשורה הטובה, שהרי בזוהר (כי תבוא) נאמר שכל יום במשך שנים עשר השנים שרשב"י ורבי אלעזר היו במערה, אליהו היה בא ללמוד איתם חברותא. אך באותו יום שאליהו היה צריך להיכנס ולבשר להם את הבשורה שבטלה הגזירה ואפשר לצאת, כתוב כך: "איתבו תריסר שני

במערתא אתא אליהו וקם אפיתחא דמערתא אמר מאן לודעיה לבר יוחי דמית קיסר ובטיל גזירתיה", כלומר, אליהו ממתין להם על הפתח ומצפה שמתנדב יכנס למערה ויודיע לרשב"י ורבי אלעזר שאפשר לצאת.

ישנם עוד מספר מקומות העוסקים בעניין הפתח, ונחבור אליהם בהמשך.

אנו רואים שהפתח תופס מקום גדול, הן בתורה שבכתב והן בתורה שבעל פה, ועלינו לברר מה עניינו של הפתח ומה התורה וחז"ל רוצים ללמד אותנו.

בנוסף, ישנה שאלה העולה מהגמרא הבאה (סנהדרין קי ע"א): "אמר רבא מאי דכתיב שמש ירח עמד זבולה לאור חציך יהלכו", מה הכוונה 'עמד זבולה לאור חציך יהלכו'? מסביר רבא: "מלמד שעלו שמש וירח לזבול". כלומר, מעלינו יש מספר רקיעים, אחד מהם נקרא זבול. "אמרו לפניו רבש"ע אם אתה עושה דין לבן עמרם נצא ואם לאו לא נצא", השמש והירח אמרו לרבש"ע: 'עומד כאן קרח מול משה, אם אתה מעניש אותו מה טוב, נמשיך להאיר את העולם, ואם לא - לא נצא'. "עד שזרק [הקב"ה] בהם חצים, אמר להן בכבודי לא מחיתם בכבוד בשר ודם מחיתם"? הקב"ה אומר להם: כבר דורות שעובדים אתכם ועושים ממכם אלוהים, ומעולם לא באתם ואמרתם 'רבש"ע אנחנו לא אלוהים, תעצור את זה, ואם לא איננו יוצאים להאיר את העולם', זה לא הטריד אתכם, אך שקרח עומד מול משה זה מטריד אתכם? הם אמרו לקב"ה שהוא צודק, ושיותר הם לא יוצאים להאיר את העולם. איך בכל זאת השמש והירח ממשיכים להאיר את העולם? אומרת הגמרא: "והאידינא לא נפקי עד דמחו להו", עכשיו הם יוצאים להאיר את העולם כי בורא עולם כל יום משגר בהם חצים ודוחף אותם להאיר את העולם.

השאלה העולה מהגמרא הנ"ל היא שאלתו של רבש"ע. אמנם השמש והירח מתנצלים, אבל איך באמת במשך כל הדורות, כשעשו מהם אלוהים, הם לא אמרו לבורא עולם כלום?

דרך שאלות אלו, נראה בסיעתא דשמיא היבט מאוד מעניין בכל סוגיית הפתח ואיך הדברים שזורים בתורה שבכתב ובתורה שבעל-פה, ומתחברים אלינו ליום-יום שלנו.

מובא במדרש (בראשית רבה ח): "א"ר סימון בשעה שבא הקדוש ברוך הוא לבראת את אדם הראשון, נעשו מלאכי השרת כיתים כיתים, וחבורות חבורות, מהם אומרים אל יברא, ומהם אומרים יברא, הה"ד חסד ואמת נפגשו צדק ושלוה נשקו, חסד

אומר יברא שהוא גומל חסדים, ואמת אומר אל יברא שכולו שקרים, צדק אומר יברא שהוא עושה צדקות, שלום אומר אל יברא דכוליה קטטה".

כלומר, היה דיון אם יברא האדם או לא, והקב"ה היה צריך לענות לטענות של השלום ושל האמת.

"מה עשה הקדוש ברוך הוא נטל אמת והשליכו לארץ הה"ד ותשלך אמת ארצה, אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא רבון העולמים מה אתה מבזה תכסיס אלטיכסייה שלך, תעלה אמת מן הארץ".

בורא עולם אומר לאמת: את צודקת, האדם מלא שקרים, אבל יבוא יום והאמת תתגלה מתוך השקר. אמת שמתגלה מתוך השקר יש בה עוצמה אדירה. בעצם הקב"ה שואל את האמת האם היא מוכנה לסבול, אך עם הבטחה אלוקית שהאמת תתגלה. עונה האמת: אם כך, יברא. האמת שינתה את דעתה ואמרה 'יברא'. אם כן, החדד והצדקה מלכתחילה אמרו 'יברא', עושה חסדים ועושה צדקות, ועכשיו האמת הצטרפה אליהם. היחידה שעדיין אומרת שלא יברא זו השלום, ולה הקב"ה לא נותן תשובה. הסיבה שהקב"ה לא עונה לה היא שהשלום נמצאת במקום אחר - "עושה שלום במרומיו". בורא עולם ברא עולם שמטבעו מלא קטטה, לא בשביל הקטטות חס וחלילה, אלא שלמרות שזה טבעו של עולם יש לנו בכל זאת את האפשרות לחיות בהרמוניה, ובשביל זה צריך להבין את הסוד של הפתח. סוד הפתח הוא שהאדם בו זמנית מרגיש מה קורה בפנים ורואה מה קורה בחוץ, או להפך, רואה מה קורה בפנים ומרגיש מה קורה בחוץ, ומחבר את הדברים יחד.

חיבור הפנים והחוץ

הראשון שלימד אותנו את העניין של הפתח היה אברהם אבינו, עמודו של עולם (בראשית יח א-ב): "וַיֵּרָא אֵלָיו ד' בְּאֵלָיו מִמָּרָא וְהוּא יֹשֵׁב פֶּתַח הָאֵהָל כְּחַם הַיּוֹם. וַיֵּשֶׁא עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אַנְשִׁים נֹצְבִים עָלָיו וַיֵּרָא וַיִּרְץ לִקְרָאתָם מִפֶּתַח הָאֵהָל וַיִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה".

הרי בפסוק הראשון נאמר שאברהם יושב בפתח האהל, מדוע התורה מציינת זאת שוב בפסוק הבא, ודאי שאם הוא יושב בפתח האהל, משם הוא רץ אליהם. אומרים

חז"ל שמכאן אנו לומדים על מעלתו של אברהם אבינו (בראשית רבה מח): "פתח טוב פתחת לעוברים ולשבים, פתח טוב פתחת לגרים שאלולי את לא בראתי שמים וארץ שנאמר וימתחם כאהל לשבת, שאלולי את לא בראתי גלגל חמה שנאמר לשמש שם אהל בהם, שאלולי את לא בראתי את הירח".

אברהם אבינו הוא עמודו של עולם מכיוון שכל חייו יוצאים וחוזרים אל הפתח, אל נקודת החיבור בין הפנים לחוץ. זה מה שדוד המלך מלמד אותנו בתהלים (קכב): "שְׁמַחְתִּי בְּאֵמְרֵי לִי בֵּית ד' נִלְכָּךְ", אך כדי להגיע ל"יְרוּשָׁלַם הַבְּנוּיָה קְעִיר שְׁחַבְרָה לָהּ יַחְדָּו", צריך לעבור בפסוק האמצעי: "עֲמֻדוֹת הָיוּ נִגְלִינוּ בְּשַׁעֲבִיךָ יְרוּשָׁלַם". כשמבינים את הסוד של הפתח, של השער, את החיבור, אז "שמחתי באמרים לי בית ד' נלך".

בדיוק כאן מחכה אליהו לרבי יוסי. רבי יוסי נכנס להתפלל בחורבה מחורבות ירושלים, לא על עצמו אלא על כלל ישראל. הוא חיפש מקום עם אווירה רצינית, מקום שיכול להיות ממוקד בתפילתו. הוא זכה לתפילה מיוחדת, הרי אליהו המתין לו בסוף התפילה ועוד מובא בגמרא שהוא שמע בת קול. אמר לו אליהו: התפללת טוב, נכון? הרי שמעת בת קול. תדע שאם תבוא לבית כנסת ותתפלל עם כולם יחד, גם אם ידברו קצת בתפילה והתפילה תהיה קצת מהירה, תגיד עם כולם 'אמן' יהא שמיא הגדול', ותוכל לשמוע את בורא עולם. במילים אחרות, אם אתה באמת רוצה להפוך את החורבה לבית, בוא עם עוד אנשים, לא לבד. כשיש את הצירוף הזה, את ה'אמן שמיא רבא' כולם ביחד, תוכל להפוך את החורבה לבית.

השבת - חמדת הימים

נחזור למערה של רשב"י ובנו. במשך שנים עשרה שנה הם היו במערה, הגיעו לעוצמות אדירות של קדושה וטהרה, והגיע הזמן לצאת החוצה. אליהו, שלומד עם רשב"י ובנו כל יום, מבין שדווקא היום, כשהם יכולים לצאת, הוא לא זה שיכנס ויאמר להם זאת. פירוש הדבר שזה גם שיעור, זה גם לימוד. הם יצאו וראו בחוץ אנשים העוסקים בחיי שעה ומניחים חיי עולם, וכל מקום שנתנו עיניהם מיד נשרף! חזרו שוב למערה, ויצאו לאחר שנים עשר חודש (דווקא שנים עשר כי זה מעגל, ע' למשל סנהדרין קיב ע"א).

כשהם יוצאים, רשב"י מבין אך בנו עדיין לא. עד שיום שישי אחד אחר הצהריים, הוא סבא, ותוספות במסכת חולין מסבירים שבכל מקום שכתוב 'הוא סבא' הכוונה לאלוהו, רץ עם שני זרים של הדסים, ביום שישי בין השמשות, ממש בפתח שבין ימי המעשה לשבת. רשב"י שואל אותו מה הוא עושה, וכשהוא משיב לו שזה לכבוד שבת, רשב"י שואל אותו למה צריך שני זרים לכבוד שבת, והוא עונה לו - אחד כנגד נעשה אחד כנגד נשמע.

בתורה כתוב (שמות כ ח-ט): "זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ. שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעֵשִׂיתָ כָּל מְלֶאכֶתְךָ". אומר על כך המדרש 'לקח טוב': "ששת ימים תעבוד זו מצות שבת". מצד שני, נאמר בהמשך (שם לא טז): "ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת לדורותם ברית עולם".

מה הכוונה 'לעשות שבת', הרי השבת אינה תלויה בעשייה שלנו? אמם חשוב להתכונן לכבוד שבת, אך גם אם לא נתכונן השבת תגיע, מעצמה. כמו כן, מה הכוונה 'ששת ימים תעבוד זו מצוות שבת'? האם אדם שעובד מצאת החמה עד השקיעה מקיים בזה מצוות שבת?

בלוח שלנו אין אפשרות שתהיה שבת אחר שבת. כלומר, לא יתכן שיום הכיפורים, שהוא שבת שבתון וכל ההבדל בינו לבין שבת זה בעונש - סקילה או כרת, יחול ביום שישי או ביום ראשון. זה משום שכדי להיכנס לשבת צריך לבוא מתוך עשיית מלאכה. יום טוב יכול לחול בשישי כיוון שאפשר לבשל ולאפות, מלאכות שאסור לעשות אותן בשבת. אם כן, אנו נכנסים לשבת דרך עשיית המלאכה, ועומק הדבר הוא, שכשבורא-עולם ברא את עולמו הוא בראו בשישה ימים, וכל יום ארך 28 שעות. באו הימים ואמרו: רבש"ע, אנו רוצים יום שינהיג אותנו. אמר להם בורא עולם: רוצים יום שינהיג אתכם? תצרו אותו בעצמכם! כך, כל יום נתן ארבע שעות, ושש כפול ארבע שווה עשרים וארבע. כך נוצר היום השביעי, "חמדת ימים" אותן קראת, שבת הוא חמדת הימים, ולכן סופרים 'יום ראשון בשבת' וכו', לא רק משום שעוד מעט נגיע לשבת ואנו סופרים עוד כמה ימים, אלא יום ראשון הוא חלק מהשבת וכן שאר הימים. כל יום נותן חלק זהה וכך נוצרת השבת. אין שבת בלי ימי המעשה הקודמים לה, ולו ברמה חלקית. אין חשיבות לימי המעשה אם אינם מתחברים ליום השביעי. החיבור של שניהם יחד, הצירוף הזה, זה מה שחז"ל מלמדים אותנו, ולכן "ששת ימים תעבוד" זו המצווה.

במסכת סוטה אומרת הגמרא שהקב"ה מזיל בכל יום דמעות. הוא מזיל דמעה על

מי שיכול היה להמשיך בחינוך, ברבנות, בהוראה או בהשפעה ומתעסק בתחום אחר. כמו כן, הוא מזיל דמעה על מי שמתאים להיות רופא, עורך דין או איש עסקים והוא הולך לחינוך, לרבנות או להוראה, אף שאינו מתאים לכך. צריך תמיד את השילוב והחיבור של הדברים יחד, כי בסופו של יום ובראשיתו, לכולנו בלא יוצא מן הכלל יש מטרה אחת, והיא – להרבות כבוד שמיים. כבוד שמיים כל אחד מרבה בתחום שלו, במהלך שלו, במה שהוא מתעסק.

באחת האגרות של ר' יצחק הוטנר זצ"ל (אגרת צט), הוא מספר שביקר בבי"ח שערי-צדק, שנקרא אז ולך, ומנהל בית החולים הראה לו את המחלקות השונות, ובדרך הצטרפו אליהם רופא ומספר אחיות. הם הכניסו מיטה עם חולה לחדר ניתוח, והרופא שאל את החולה מה שמו ומה שם אמו. החולה התפלא ושאל מדוע הוא שואל אותו שאלות אלו, והרופא ענה לו שהוא רוצה להגיד פרק תהלים לפני שהוא מתחיל את הניתוח, שהכל יהיה בסיעתא דשמיא. הרב הוטנר סיפר זאת לאחד מגדולי ירושלים, והוא אמר שהוא מקנא ברופא הזה על כך שיש לו זכות לקדש שם שמיים בתחום שלו.

נחזור לרשב"י ובנו. באותו יום שישי רץ אליהו עם שני זרים, אחד כנגד זכור אחד כנגד שמור. כאן מתברר הפסוק "ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת", שאם ח"ו האדם מגיע לשבת בלי לעשות כלום, הוא אמנם שומר שבת, אך הוא לא "עושה שבת", שהרי לעשות זה מתוך עשיית מלאכה. לכן מסופר על כל התנאים שהתכוננו לשבת ועשו פעולות האסורות בשבת (ע' שבת קיט ע"א).

"כי לכן נוצרת"

מסופר במסכת תענית (כ ע"א): "מעשה שבא רבי אלעזר ברבי שמעון ממגדל גדור מבית רבו, והיה רכוב על חמור ומטייל על שפת נהר, ושמח שמחה גדולה, והיתה דעתו גסה עליו מפני שלמד תורה הרבה. נזדמן לו אדם אחד שהיה מכוער ביותר. אמר לו: שלום עליך רבי! ולא החזיר לו. אמר לו: ריקה, כמה מכוער אותו האישי! שמא כל בני עירך מכוערין כמותך?"

רבי אלעזר אומר לו – אתה נראה לי מגעיל, תגיד, כל השכונה נראית כך?

“אמר לו: איני יודע, אלא לך ואמור לאומן שעשאני כמה מכוער כלי זה שעשית”.

הוא עונה לו – מה אתה רוצה ממני? דבר עם בעל הבית שיצר אותי כך. רבי אלעזר הבין שטעה, ירד מהחמור וביקש שימחל לו.

“כיון שידע בעצמו שחטא ירד מן החמור ונשתטח לפניו, ואמר לו: נעניתי לך, מחול לי! - אמר לו: איני מוחל לך עד שתלך לאומן שעשאני ואמור לו כמה מכוער כלי זה שעשית”.

הוא לא מוכן לסלוח. רבי אלעזר לא ויתר, והייתה סיעתא דשמיא ששניהם הלכו לאותה עיר. הם הגיעו לכניסה של העיר, וכל אנשי העיר יצאו לקראת רבי אלעזר. אותו יהודי שהלך עם רבי אלעזר שאל את האנשים: מה קרה, שמא חג היום? אמרו לו שמאחוריו הולך רבי אלעזר ברבי שמעון. הוא ענה להם: אמרתי לו 'רבי שלום עליכם', והוא במקום להחזיר לי שלום אמר לי שאני מגעיל, אל ירבו כמותו בישראל! אנשי העיר בדקו וגילו שאמת דובר היהודי. רבי אלעזר ביקש עוד פעם ועוד פעם שיסלח לו. הוא אמר לו שיסלח בתנאי שיעמוד בפני כולם ויתחייב שלא יעשה שוב את מה שעשה. כך עשה רבי אלעזר, ואז נכנס לבית המדרש ודרש: “לעולם יהא אדם רך כקנה ואל יהא קשה כארז”.

מעשה זה דורש ביאור: היעלה על הדעת שרבי אלעזר ברבי שמעון יאמר 'אתה מגעיל' ליהודי שרק אמר לו שלום?

בעומק, חז"ל אומרים לנו שרבי אלעזר ברבי שמעון הסתכל לו על הפנים. למה הפנים נקראים פנים? כי הם מבטאים את הפנים. רבי אלעזר אמר לו: לפי הפנים אתה נראה בפנים ריק לגמרי, כלום אין לך, ריקא! תגיד לי, כל השכונה כמוך?

אותו יהודי עונה לו: רבי, מה קורה לך כל בוקר כשאתה קם בבוקר, מה עובר לך בראש? איזה מסכת ללמוד? איזה שיעור לתת? על איזה חלק בשו"ע לחזור? מה לשנן? נכון, אני נולדתי בזבל, ואם אני מצליח להרים את הראש עשר דקות בשבוע, אין יהודי יותר מאושר ממני. אך אם אתה רוצה לדעת מי אני, אתה צריך להיכנס לנעלים שלי, למשקפיים שלי, רק כך תבין אותי. בעצם אמר לו אותו יהודי מכוער: למדת תורה הרבה, אל תחזיק טובה לעצמך כי לכך נוצרת. אתה שמח? גילית את התחום שלך? מצוין, לכך נוצרת. אתה לומד רפואה? גילית את התחום, אתה מצליח בו? אדרבא, תעשיר עם זה אחרים, ותתחבר לאחרים שיעשירו אותך

בתחום שלהם. לכן, אותו יהודי מכוער אומר לו: שאלת אותי האם כל השכונה שלי ככה, ועניתי לך "איני יודע". זו לא תשובה טכנית, אני יכול להיכנס לראש של מישהו? אני יכול להיכנס בכלל למצבים שבו אדם נמצא? אני יודע מה עובר עליו? איך אני יכול להגיד עליו כך או כך?

רבי אלעזר הבין שטעה, אך היהודי המכוער לא היה מוכן לסלוח לו, ורק כשהגיעו לעיר וכולם חיכו לו שם, הוא סלח לו, כדי שזה יהיה לימוד. אומרים התוספות מי זה אותו יהודי מכוער (שם ע"ב): "במסכת דרך ארץ מפרש דאותו אדם היינו אליהו ולטוב נתכוין כדי שלא ירגיל בדבר", זה אותו אליהו שהמתין על פתח החורבה לרבי יוסי ועל פתח המערה לרשב"י.

האחדות הפנימית

את העניין של הפתח אנו רואים גם בפירושו של הנצי"ב, על דברי הקב"ה לקין (בראשית ד ז): "אם תיטיב שאת ואם לא תיטיב לפתח חטאת רובך", שהוא מסביר שצריך לשים את הפסיק לאחר המילה 'לפתח', כי זו אמירה - אם לא תבין את הסוד של הפתח, אז חטאת רובך.

מאותה סיבה בורא עולם רוצה שבערב היציאה מבית עבדים נזרוק את הדם על המשקוף ועל המזוזות. מדוע? כיוון שזו מסירות אדירה, זה האלוהים של מצרים, וזה דווקא על הפתח, כי לפני היציאה ממצרים אנו צריכים להבין כמפתח לחיים, שרק אם תהיה לנו מסירות על הפתח - ננצח. אם נבין כמה זה חשוב לחבר בין לחוץ. נצחנו. את זה חז"ל מלמדים אותנו ואת זה קרח לא הבין, ולכן הוא שאל על בית מלא ספרים, מדוע הוא צריך מזוזה על הפתח. אך הפתח הוא נקודת החיבור. כל אחד יודע שכשיש רעידת אדמה, ההוראה הראשונה היא ללכת למקום הכי בטוח, לפתח. הפתח זה המפתח.

לפני כמה שנים נפגשתי מעבר לים עם קולונל, שזה מקביל לאלוף משנה בצבא האמריקאי, חייל מח"ט במרינס. תוך כדי השיחה איתו הוא מספר לי ששמחת התורה הגדולה ביותר בחייו הייתה בשנה אחת שהוא היה בעיראק. יומיים לפני שמחת תורה הוא אמר לכל החיילים שתחת פיקודו בצורה עדינה, שכל מי שהוא יהודי, חושב שהוא יהודי או מרגיש שהוא יהודי, יכול לבוא לנקודה מסוימת בשעה

מסוימת. הגיעו מאה חיילי מרינס על חגור מלא. הוא לקח אותם לאחד הארמונות של סדאם, נכנסו לאולם ענק, ושם הוא הסביר להם שעוד מעט נכנסים לשמחת תורה, והוא אמר להם שמי שיודע עברית יחזור אחריו בעברית, ומי שלא יודע יחזור אחריו והוא יסביר לו באנגלית. אז הוא אומר: "אתה הראת לדעת כי ד' הוא האלוהים אין עוד מלבדו", והם רוקדים במשך עשר דקות עם ספר התורה שיש לו, והוא מעביר אותו למי שרוצה. אחר כך הם נכנסו לאולם אחר, אולם ענק עם שטיחים מקיר לקיר. באולם היה כסא מזהב טהור, שעולה מליון דולר, ועליו היה חרוט בארמית "זה הכסא לאחינו הנלחמים על ירושלים, לשליט הגדול סדאם חוסיין". הוא התיישב על הכסא עם ספר התורה בידו, ואמר להם שוב שיחזרו אחריו, ואמר: "שאו שערים ראשיכם והנשאו פתח עולם ויבוא מלך הכבוד ד' צבאות הוא מלך הכבוד סלה, ד' עזוז וגיבור". הוא מספר שהחיילים פרצו בבכי צריך להבין, מרגע שחייל מרינס מתגייס, אין מצב שתהיה לו רטיבות על הלחי חוץ מזיעה, אין אצלם דמעות. פתאום הכל התמוסס. בזמנו, סדאם עמד עם הפסל לכוון ירושלים, והקב"ה בעצם אומר לו: אתה לא תשב על הכסא, הילדים שלי ישבו על הכסא עם ספר תורה ויגידו "שאו שערים ראשיכם", "ויבוא מלך הכבוד". בורא עולם רוצה את הסוד של הפתח. שם גנוז הכל, זה נקודת הפתח.

נחזור לאליהו שרץ עם שני הדסים, אחד כנגד זכור ואחד כנגד שמור. מובא בספר הזהרה (יתרו): "אין העולם מתקיים אלא על ריחא ועל דא הדס במוצאי שבת". העולם מתקיים על ריח ועל הדס במוצאי שבת. בהבדלה אנו קודם מברכים בורא פרי הגפן, אחר-כך בורא מיני בשמים ואחר-כך בורא מאורי האש ומקפלים את האצבעות. יש המון הסברים לקיפול האצבעות - הציפורניים הן החלק בגוף האדם שגדל הכי מהר. במוצאי שבת אומרים פסוקים של ריבוי ושפע, וזה מתבטא בציפורניים. כל אצבע כשלעצמה היא בגובה אחר, יש לה תפקיד אחר, אך כשמקפלים את כל האצבעות יחד כולם הופכים להיות אותו דבר. לאחר שהאדם מברך בורא מיני בשמים, לאחר שהוא מצליח לראות את הדברים מנקודת הפנים, בעצם הוא מגלה שהוא מיוחד בתחום הזה וחברו מיוחד בתחום אחר. הוא מבין שתפקידנו להעשיר אחד את השני ולחבר את הכל. רק כך נכנסים לשבוע אחד.

'אין העולם מתקיים אלא על ריחא ועל הדס במוצאי שבת'. לא במקרה העיר הראשונה שהגענו עליה היתה עיר הריח - 'ירחו', "והריחו ביראת ד'" נאמר על הגואל (ישעיה יא ג. ע' סנהדרין צג ע"ב). הכוח לראות ולהבין דברים מבפנים, ואף אם איננו מבינים אותם, לפחות אנו רוצים לחבר את הכל. זה לוקח זמן, זה תהליך, אך זהו המפתח.

לא מזמן ישבנו בליל הסדר, וחלק מהסדר היה היחץ. אנחנו רגילים מילדות לחשוב שיחץ זה כשחוצים את המצה ומחביאים את האפיקומן. מדוע חוצים את המצה? כי דרכו של עני בפת, שכשיש לו פרוסה אחת הוא אוכל חלק ממנה ושומר את החלק השני. הסבר נוסף - כשלאדם יש חלק ממה שהוא גדול שהוא רוצה, יכולה להיות תגובה בסגנון 'מגיע לי יותר, איך זה יכול להיות', ואף גם לחוש צער וכעס, אך יכולה להיות תגובה שונה, והיא בזכות ההבנה שהחלק הזה ניתן לי מאת בורא עולם, ובידו לתת לי גם את החלק הנוסף שהוא צפון ואיננו כאן עכשיו. זה יסוד שחוצה את כל ההגדה. במקום נוסף אנו רואים זאת שוב, בהלל. הרי אנו חוצים את ההלל, אנו אומרים את הבתים הראשונים ויושבים לסעודה. יש מצבים בהם האדם לא יכול להגיד את כל ההלל, אז שגייד קצת, ומחר יוכל להגיד את כל ההלל. הרעיון הוא לחבר ולצרף את הכל יחד.

ירושלים

לעיל הובא הסיפור בגמרא על השמש והירח שעלו לרקיע שנקרא זבול, ואמרו לבורא עולם: רבש"ע, איך יתכן כל הסיפור הזה עם משה וקרח, אתה חייב לעצור את זה, אם לא אנו נאלץ להפסיק להאיר את העולם. אומר להם הקב"ה: בכבוד בשר ודם מחיתם, בכבודי לא מחיתם, שעושים מכם אלוהים? עלו לרקיע שנקרא זבול. מה יש באותו רקיע?

כך מובא במסכת חגיגה, בעניין מספר הרקיעים (יב ע"ב): "ריש לקיש אמר: שבעה, ואלו הן: וילון, רקיע, שחקים, זבול, מעון, מכון, ערבות". חלקם של הרקיעים מוכרים לנו מהתפילה: "רוכב בערבות", "מכון לשבתך פעלת", וכך הלאה.

מהו זבול? זבול הוא המקום של ירושלים ובית המקדש, עם מזבח בנוי, ומיכאל השר הגדול עומד ומקריב עליו קרבן, שנאמר (מלכים א, ח יג): "בנה בניתי בית זבל לך מכון לשבתך עולמים".

באים השמש והירח לבורא עולם ברקיע שנקרא זבול, ואומרים לו: רבש"ע, מה אתה צריך את ירושלים של מעלה? אם לא יהיה לך ירושלים של מטה אין שום תועלת בירושלים של מעלה. בורא עולם אומר להם (תענית ה ע"א): "לא אבוא בירושלים של מעלה עד שאבוא לירושלים של מטה". מה שקרח עשה, זה להניח את היסודות ולזרוע את הזרעים לכך שהכל יתפרק לרסיסים, ולכן השמש והירח

אומרים שחבל לחכות עד שהכל יתפרק, וכבר עכשיו כדאי להפסיק להאיר את העולם. אמנם הם לא מחו כשעשו מהם אלוהים אחרים, אבל זה לא היה משום שלא היה אכפת להם, אלא כי הם ידעו שיבוא יום ש"אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרא כלם בשם ד' לעבדו שכם אחד" (צפניה ג ט), ויבוא יום בו "יכירו וידעו כל יושבי תבל כי לך תכרע כל ברוך תשבע כל לשון" (מתוך 'עלינו לשבח').

בתהלים יש פרקים בהם יש פסוק על קרח ואחר כך על ירושלים, כי צריך להבין שאלו שני הפכים, למשל בפרק מח: "שִׁיר מְזֻמָּר לְבִנְיָ קַנְחָה. גְּדוּל ד' וּמְהֻלָּל מְאֹד בְּעִיר אֱלֹהֵינוּ הַר קְדִישׁוֹ. יְפֵה נוֹף מְשׁוֹשׁ כָּל הָאָרֶץ הַר צִיּוֹן יִרְכָּתִי צְפוֹן קְרִיַת מֶלֶךְ רֵב". כמו כן, פרק פד: "לְמַנְצֵחַ עַל הַגְּתִית לְבִנְיָ קַנְחָה מְזֻמָּר. מֵה יְדִידוֹת מְשֻׁכְּנוֹתֶיךָ ד' צְבָאוֹת", וכן פרק פז: "לְבִנְיָ קַנְחָה מְזֻמָּר שִׁיר יְסוּדְתוֹ בְּהַרְרֵי קְדִישׁ. אֱהָב ד' שְׁעָרֵי צִיּוֹן מְכַל מְשֻׁכְּנוֹת יַעֲקֹב".

האחדות והחיבור

הרמב"ם באגרת המוסר לבנו, כותב כך: "אל תשקצו את נפשתיכם במחלוקת המכלה הגוף, הנפש והממון. ראיתי בנים השחירו, משפחות ניספו, עיירות נתערערו, קיבוצים נפרדו, חסידים נפסדו, אנשי אמנה אבדו ונכבדים נקלו ונתבזו בסיבת המחלוקת. נביאים ניבאו וחכמים חכמו ויוסיפו לספר רעת המחלוקת ולא הגיעו לתכליתה. לכן, שנאו אותה ונוסו מפניה והתרחקו מכל אוהביה וגואליה ורעיה, פן תספו בכל חטאתם".

כמו כן מובא במעלות המדות: "בקש שלום ורדפהו. בקש אותו עם אוהבך, ורדפהו עם שנאך. בקשהו במקומך, ורדפהו במקומות אחרים. בקשהו בגופך ורדפהו בממונך. בקשהו לעצמך ורדפהו לאחרים. בקשהו היום ורדפהו למחר. ואל תתיאש לומר לא אוכל להשלים, אלא רדוף אחר השלום עד שתגיענו".

רבנו הגדול ר' שלמה זלמן אוירבעך זכר צדיק וקדוש לברכה, סיפר לי שבצעירותו הוא גר בשערי חסד והבן של החפץ חיים הגיע לגור בשכונה. לאחר כמה חודשים התושבים שמו לב שהוא לא בא לתפילה. הגבאים שלחו לבדוק מה הסיבה לכך, והתברר להם שהוא עבר ליפו. הם חשבו שהוא נפגע מהם והחליטו ללכת אליו. כשהם הגיעו אליו הוא אמר להם כך: לפני שיצאתי לארץ, אבא שלי הזהיר אותי ליד המזוזה ואמר לי - תגור בארץ ישראל איפה שאתה רוצה, אבל אם יש מחלוקת תברח, אל תכנס. תראה רק את המעלות, רק את החיבור.

כשיש את ההסתכלות הזאת, כשיש את המבט הזה, הכל נראה אחרת לגמרי. צריך לדעת שזה נמצא בכל המעגלים.

בשבת אחת יצא לי להיות בחמישה קיבוצים, ואחד מהם היה דגניה. הגענו בשבת לחדר האוכל, הוא היה מלא. נעמדה אחת מהחברות להציג אותי, ואז אמרה לי שאצלם המנהג שכל מי שמדבר שואלים אותו שאלה, והם ישמחו שאענה, אך איני חייב. ואז היא שאלה: אתם הדתיים, תגידי לי בבקשה בלי משחקים, למה גנבתם לנו את המדינה?

צריך להבין, אין זמן לדרשות, אין לי יותר משישים שניות, זה לא שיעור, ואם לא אענה כלל זה יותר מתשובה. ברוך ד' הייתה לי סיעתא דשמיא עצומה, ואמרתי לה: אין שאלה יותר מוצלחת מהשאלה ששאלת עכשיו, הרמת לי שאלה להנחתה. נתחיל מהשאלה שלך. ליהודי היה עסקים בעיירה גדולה וסיים עם עסקיו ביום חמישי. אמרו לו אנשי העיירה הגדולה: תישאר לשבת, זה פעם בחיים. יש פה חזן, מקהלה, רב שמדבר. הנשמה שלך נוגעת בשמיים. הוא אמר להם שהוא מעדיף לנסוע לעיר הגדולה, שמה יש לו הרבה אפשרויות, הרבה חסידויות. אך עוד אחד הפציר בו, ועוד אחד, ובסוף הוא השתכנע ונשאר. ניגש אליו הרב לאחר התפילה ושאל איך היה לו. הוא ענה לו: אכן, הדברים שלך היו מדהימים, שנים לא שמעתי דבר כזה. גם המקהלה והחזן נגעו בשמיים. רק שאלה אחת יש לי: מדוע כל העליות לתורה היו דוקטורים, אין כאן עוד אנשים? אמר לו הרב: השבוע זה כל הדוקטורים, שבוע הבא אלו עורכי הדין, שבוע לאחר מכן הנגרים וכן הלאה, כל אחד בתחום שלו. אמרתי לחברים בדגניה: אתם שייכים לעליה השנייה, אבל מאז היו עוד עליות. עלו לתורה. כל העליות חשובות, הכל מצטרף יחד. המשכתי לדבר איתם, וכשגמרתי לדבר, נעמד יהודי מבוגר ואמר לי בהברה ליטאית - "לר' דוד מלעלוב היה חסיד שכל הזמן אמר פסוק. שאל אותו הרבי מדוע הוא אומר את שם ד' לבטלה, והוא ענה: אמרת לי הרבה פעמים שכשיש שני יהודים זה שם ד'. אמר לו הרבי: הכוונה לשני יו"דין... כשבאת לפה חשבת שאנו שני יהודים, אחד על השני, אבל בעצם אנחנו אחד עם השני.

החיבור הזה הוא בכל תחום, המטרה היא להגיע להר, למעלה. אומר האריז"ל ששבעים פנים לתורה הם כנגד שבעים גלויות שהיינו בהם. בשבעים הגלויות שהיינו בהם לכל גלות היה את הניואנס האחר בשמירת התורה. אם זה הבקיאיות, ההלכה, המוסר. והכל עכשיו מתחבר יחד. זה האתגר, לחבר את זה.

כך תמיד אמר לי רבנו הגדול ר' שלמה זלמן אוירבעך: איפה שויתרתי לא הצטערתי ואף פעם לא הצטערתי על מה שלא אמרתי.

הכח הזה לחבר את הכל, לראות את המעלה. האדם יכול להיות הוא ועם זה לחבר בין כל הציבורים, בין כל האפשרויות. זה מה שבורא עולם כל כך רוצה מאתנו, שנלך איש לקראת רעהו.

חז"ל מלמדים אותנו שבורא עולם מניח תפילין (ברכות ו ע"א), ובתפילין שלו כתוב פסוק אחד (דברי הימים א, יז כא): "ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ". אם התפילין כשרות או פסולות, זה בידיים שלנו, לא בידיים של אף אחד אחר. אומר הקב"ה: תנו לי תפילין כשרות ואז 'וראו כל עמי הארץ כי שם ד' נקרא עליך ויראו ממך'. אומר האדמו"ר מקוצק, שמה שאנו אומרים בהגדה "והיא שעמדה לאבותינו ולנו שלא אחד בלבד עמד עלינו לכלותנו", הכוונה שזה שלא היינו אחד, מאוחדים, זה מה שעמד עלינו לכלותנו. וכשזה טבוע בנו, אז תמיד אפשר לראות את האור, את המעלה ולצרף ולחבר את הכל, ומזה יצא אור עוד יותר גדול.

הגמרא בפסחים (קט ע"ב), שואלת כיצד אנו שותים ארבע כוסות בליל הסדר, הרי זה מספר זוגי וכל מספר זוגי יכול לצור מזיקים, שדים. עונה הגמרא שליל הסדר זה ליל שמורים, כל כוס בפני עצמה.

מסביר המרש"א מה הבעיה במספר זוגי: הקב"ה ברא את עולמו, הכל מתנקז אליו ויונק ממנו לכל העולם. מספר זוגי בעצם מייצג אלטרנטיבה, יש אחד ויש עוד אחד. לכן, מסיים המרש"א, כל יום זוגי בבריאה יש אתו בעיה. ביום שני נבראה המחלוקת, ביום רביעי נבראו המזיקים (מאורות בלי ו' הם מארה, מחלות), ביום שישי המיתה ירדה לעולם. חשבתי להוסיף על דברי המרש"א, שבאמת אנו רואים שחג הפסח מחבר אותנו יותר מכל חג אחר, ולעולם יום ראשון של פסח לא יחול ביום זוגי (שו"ע או"ח תכח א)! מספר לא זוגי פירוש הדבר אחד ועוד אחד, השלישי מחבר את הכל. פסח זה יום ההולדת שלנו, נולדנו מחדש. היום הראשון לעולם הוא לא מספר זוגי, כי המהות שלנו, הלידה שלנו, היא ביום כזה שבו יש לנו את הכח לחבר את הדברים.

ניקח על עצמנו בסיעתא דשמיא עוד קצת להתחבר אחד אל השני ולראות את המיוחדות והמעלות שיש לשני. מכח זה נזכה שיתקיים בנו בזו השנה "אתה אחד ושמן אחד ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ".

הגאון הישר והטוב - הגאון הרב אהרן ליכטנשטיין

הרב שלמה אבינר

עלה למרומים גאון גדול אשר האיר את פני היהדות הנאמנה קרוב לשישים שנה, האיר באור יקרות, יישר נפשות נבוכות ברוחות הסוערות, רועשות ומזעזעות את הנפשות התמימות. זאת בשתי דרכים:

א.

קודם כל בעצם אישיותו הטהורה, הזכה, האמיצה. איש אמת, שיודעים שמה שהוא אומר זה מה שהוא חושב; איש ללא עיקש ופתלתול; איש שאינו מפחד לומר דעתו אך מכבד דעתם של אחרים; איש עדין נפש; איש שמסתכלים עליו ויש חשק להיות כמותו, לומר כזה ראה וקדש. איש ירא שמים אמיתי. איש ששוקד על התורה יומם ולילה. איש מאוהב בלימוד תורה אהבת נפש. איש עניו, איש צנוע ללא טיפה התנשאות. אותו גאון שלא רצה שיכבדוהו בתור גאון היה לבוש ככל אדם ומגולח ככל אדם. ומעשה שפעם נסע במטוס, קיבל איזה מאפה והתלבט מה ברכתו. שאלה אותו הדיילת: למה אתה לא אוכל? ענה בפשטות: איני יודע מה הברכה. מאחוריו ישב בעל תשובה טרי אבל עם זקן גדול ופאות. אמרה הדיילת להגר"א ליכטנשטיין: שאל אותו, הוא יגיד לך...

איש שמקיים מה שהוא חושב, שעוזב את הכל כדי לעלות לארץ כי כך הוא סבר שכאן מקומו (וזאת על אף שרבו וחותנו הגרי"ד סלוביצ'יק סבר שאולי יותר טוב אם היה נשאר שם לחנך יהדות אמריקה. עיין נפש הרב עמ' צח-צט. וכמובן הגרי"ד לא כפה עליו דעתו כי מעולם לא כפה דעתו על אף אחד. וכך הלך בדרכו הגר"א ליכטנשטיין לא לכפות דעתו. ואכן הגרי"ד סבר שטוב יותר להישאר ולהרבות תורה שם אך הגר"א ליכטנשטיין הגיע למסקנה שמקומו כאן ולכן עלה לארץ). ואפשר לומר עליו כמו שאמרו על חזקיהו מלך יהודה: קיים זה מה שכתוב בזה (בבא קמא יז ב). במילה אחת: צדיק. צדיק בימינו. צדיק בדורנו.

ב.

ואחרי שיטתו, ומתוך שיטתו, - תורתו, אשר פי שניים ברוחה: "יפת אלוקים ליפת וישכון באהלי שם" (בראשית ט כז) - "יפיותו של יפת יהא באוהלי שם" (מגילה ט ב) - מה שקרוב לזרם האורתודוקסי המודרני. הוא הכיר היטב את כל העולם החדש ואת כל הגותו ויצא להוציא ממנו את הסולת הנקיה היכולה למצוא משכן בתוך אוהלי שם של תורה. והמובן של תורה הוא כל התורה, ובמיוחד שיטתו של רבו הגרי"ד סולוביצ'יק, ולמעלה בקודש הלמדנות התלמודית הצרופה, הנקיה והחמורה של רבי חיים מברסק. ומובן הסולת הנקיה הוא בעיקר הגישה ההומניסטית של ערך האדם, מחשבות האדם, רגשי האדם, טהרת האדם - וכאמור הכל באוהלי שם.

מובן מאליו שמעל הדרכתו אל אדם להיות האדם התרוממה, הדרכתו הנכונה אל האדם באשר הוא אדם מישראל: נאמנות לארץ ולמדינה, והתמסרות לצבא, - כמובן כל זאת במידה ובמשקל.

אני הדל לא זכיתי הרבה לפגוש את הגאון הגדול הזה אך בפעמים המועטות שישבתי במחיצתו, התרשמתי מעדינותו, מיושרו, מצורת הדיבור השקול הנובעת ממחשבתו השקולה, בריחתו מסופרלטיבים ומהתפרצויות סגנוניות. אפשר לומר עליו: כל מילה בסלע.

וזכיתי פעם שהוא טילפן אליי, אני הדל, ביוזמתו, ואמר לי לא לפחד מלומר דעתי גם אם מבזים ומשמיצים אותי, אלא לעמוד איתן לומר מה שאני חושב. וראוי לציין שזה היה בנידון שדעתו הגדולה לא היתה זהה לגמרי לדעתי הענייה.

הוא עמד על משמר היהדות האמיתית והגן עליה בפני רוחות רעים מכל הכיוונים, של חוסר יראת שמים, של התלהבות דתית ריקה, של קיצוניות ימנית מזיקה, של שמאלניות מופרזת ועוד. שימש כתמרור, שימש כמגדל אור.

האיש הגדול כבה אבל אורו לא כבה, והוא ימשיך להאיר את פני היהדות הנאמנה.

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים עם כל הצדיקים הגאונים.